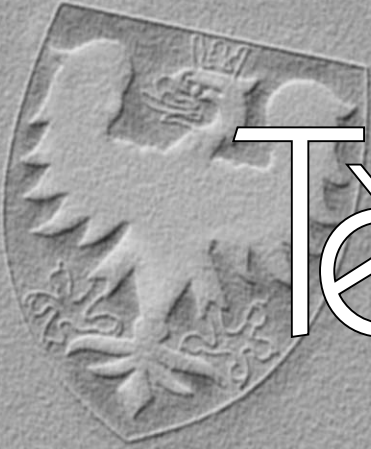

2004
ročník XLVII

Těšínsko

vlastivědný časopis

číslo 4

Obsah

1

Kněžna Alžběta Lukrecie a protireformace na Těšínsku (1625-1653)

I. část

Milan Šmerda

10

Listiny k dějinám Bruzovic ve fondech Státního archivu v Cieszyně

David Pindur

15

Tři generace houslařů Slawinských z Orlové

Marta, Stanislav a Jan Slawinski

19

Karel Chýlek (1896-1942)

Bouřlivák a hrdina

Mečislav Borák

22

Větrné mlýnky s turbínou

Jan Doubek

27

Frýdlant ve znamení Umění ohně

(Ohlédnutí za pěti ročníky symposií)

Karel Bogar

29

„Po našem“ v síti internetu

Wiesława Branna

31

Kruh Přátel Havířova při Muzeu Těšínska

Radim Prokop a Petr Beck

33

Archivy Těšínska se představují

Tomáš Adamec

Vydává Muzeum Těšínska v Českém Těšíně
Adresa redakce: Muzeum Těšínska, 737 01 Český Těšín, Hlavní tř. 15
tel.: 558 761 216, fax: 558 761 223, E-mail: muzeum@muzeumct.cz
Odpovědný redaktor: dr. Zbyšek Ondřeka
Výkonný redaktor: doc. dr. Rudolf Žáček, Dr.
Tajemnice redakce: Vlasta Byrtusová
Redakční rada: dr. Karel Bogar, doc. dr. Mečislav Borák, CSc.,
Vlasta Byrtusová, doc. dr. Dan Gawrecki, CSc., doc. dr. Blažena Gracová, CSc.,
dr. Dušan Janák, Dr., prof. dr. Zdeněk Jirásek, CSc., dr. Jaromír Kalus,
dr. Jiřina Kábrtová, dr. Irena Korbelářová, Dr., doc. dr. Pavel Kouřil, CSc.,
dr. Karel Müller, dr. Zbyšek Ondřeka, doc. dr. Radim Prokop, CSc.,
dr. Erich Šefčík, Jiřina Veselská, doc. dr. Rudolf Žáček, Dr.
Grafický návrh: Petr Tesař, UPGRADE CZ s.r.o., Ostrava
Odevzdáno do tisku: 26. 12. 2004
Vyšlo: 29. 12. 2004
Tisk: Kartis + Co s.r.o., Borovského 14/717, 734 01 Karviná-Ráj

Nevyžádané rukopisy, fotografie a kresby se nevracejí.

Za obsah článku zodpovídá autor.

Časopis lze zakoupit v Muzeu Těšínska v Českém Těšíně, Hlavní tř. 15
nebo v jeho pobočkách ve Výstavní síni Musaion v Havířově, Dělnická 14,
v Památníku životické tragédie v Havířově-Životicích, ve Výstavní síni
Muzea Těšínska v Jablunkově, ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Karvině-
Fryštátě, ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Orlově, v Technickém muzeu
v Petřvaldě.

Rozšiřuje redakce, kde si lze také objednat (i telefonicky) předplatné nebo
jednotlivá čísla časopisu.

Vychází čtvrtletně, cena jednoho výtisku 20 Kč
celoroční předplatné 80 Kč a poštovné

Identifikační číslo: ISSN 0139-7605

Evidenční číslo MK ČR: E 11319

Podávání novinových zásilek povoleno Oblastní poštou v Ostravě

č. j. 2726/92-P/1 ze dne 30. 11. 1992

Kněžna Alžběta Lukrecie a protireformace na Těšínsku (1625-1653)

I. část

Milan Šmerda

Reformace se na Těšínsku rozšířila v 16. století bez větších překážek podobně jako na většině slezského území. Na jejím přijetí měl zájem kníže i šlechta. Kníže Václav II. (1528-1579) se postaral o obsazování far stoupenci nového učení Martina Luthera, zformulovaného v augšpurské konfesi z r. 1556. Z Těšína vypudil řády františkánů i dominikánů a zabral rozsáhlé statky kláštera benediktinů v Orlové. Pro šlechtu protestanství znamenalo posílení jejich pozic vůči centrální moci, neboť se stalo ideologickým základem stavovství. Staré církvi připadla obrana monarchického principu a podpora úsilí panovníků o absolutní moc, od nichž si mohla slibovat navrácení ztracených statků i prestiže. Reformace přinášela však i hlubší prožívání křesťanské religiozity v širokých vrstvách, nejvíce zprvu v měštanských kruzích, potom i na venkově. Dějepisci si dnes stále více uvědomují, že reformace a na ni navazující protireformace byly vyvrcholením sekulárního procesu christianizace Evropy a že vlastně až v tomto „konfesijním věku“ pronikly křesťanské ideje vskutku do všech složek společnosti a staly se náplní jejich myšlení.¹ Přihlášení se k určitému ritu představovalo zároveň volbu politické orientace. S touto skutečností musil počítat každý vládce, který si chtěl trvale zajistit nějaké území.

Na Těšínsku se poklidný vývoj reformace zkomplikoval brzy po smrti Václava II., který dokázal za svého života prohosподаřit velkou část svého majetku a byl nucen odprodat panství frýdecké, frýštátské a bílské, z nichž se ustavila „menší stavovská panství“ – status minores. Jeho syn Adam Václav (1579-1617) byl v době otcovy smrti nezletilý a vládu v knížectví vykonávala proto jeho matka Kateřina Sidonie. Adam Václav se vlády ujal až v r. 1595, pokračoval však v nákladném způsobu života svých předchůdců a zabředl do dluhů. Snad proto se rozhodl věnovat vojenské dráze a zúčastnil se bojů v Uhrách. Zapletl se i do vysoké politiky ve sporu o císařský trůn mezi bratry Rudolfem a Matyášem.² Tehdy začal rozvažovat svoji konverzi ke katolictví. Podle některých svědectví jeho rozhodnutí bylo výsledkem údajně šestiletého zkoumání svědomí, jiní je přisuzovali zcela střízlivě kalkulaci. Nevyšla mu sice naděje na udělení lénem knížectví Opavského (získal je po své konverzi ke katolictví od císaře Matyáše v r. 1613 kníže Karel z Lichtenštejna), avšak velkým pokušením

byla možnost, že jako jediný katolík mezi slezskými knížaty mohl by být vybrán na úřad slezského vrchního hejtmána, tedy nejvyššího představitele státní moci ve Slezsku. Mezi luterány se tradovalo, že jeho konverze souvisela s jeho rozchodem s protestantským prostředím Těšína, k němuž došlo ze zcela soukromých příčin. Poznal prý v Olomouci manželku jistého ševce a když si ji přivedl do Těšína, setkal se zde se zcela odmítavým přijetím, ba pohoršením.³ V každém případě po zveřejnění svého přestupu v r. 1610 zahájil protireformační tažení proti evangelíkům, které odstraňoval z magistrátů měst, vyháněl evangelické kněze a odebíral jim kostely. Jako ukázka jeho proradnosti se často uvádí, jak si dal od těšínských měšťanů předložit privilegium, které jim udělil v r. 1598 a jež jim zaručovalo trvalost evangelického ritu v jejich kostele i škole. Vrátil jim je potom přestřižené a zbavené platnosti. Císař mu již v r. 1611 svěřil velení slezskému vojsku a v r. 1617 jej jmenoval i slezským vrchním hejtmánem. Netěšil se však z toho dlouho, již 13. července 1617 ho zastihla smrt.⁴

Další osud evangelíků na Těšínsku závisel na tom, jaký postoj k nim zaujme zatím nezletilý syn Adama Václava Bedřich Vilém (1617-1625). Zprávy o tom nevěštily nic dobrého. Otec se již za svého života postaral, aby syn kráčel v jeho stopách. V r. 1614 ho poslal studovat na jezuitské gymnázium v Mnichově. Náklady spojené s pobytem v bavorském hlavním městě vzali na sebe bavorský vévoda a španělský král. Očekávali, že pomoc, kterou mu poskytnou, přinese časem plody v odlehlé heretické zemi.

Vzhledem k tomu, že kníže byl nezletilý a dlel v Mnichově, byla hned v r. 1617 ustanovena pro správu země poručnická rada. Tvořili ji tři muži, náležející k oporám katolicismu ve Slezsku. Na prvním místě to byl zmíněný opavský kníže Karel z Lichtenštejna, majitel panství Valtice a Herrnbaumgarten v Dolním Rakousku a Lednice na Moravě. Sňatkem s dcerou Jana Šembery Černoohorského z Boskovic získal panství Černá Hora a Úsov, k nimž v r. 1602 přikoupil Plumlov. Na dvoře císaře Rudolfa II., jehož byl velkým věřitelem, dosáhl úřadu nejvyššího hofmistra. Jako moravský zemský hejtmán vedl obranu země proti sedmihradskému knížeti Štěpánu Bočkajovi v l. 1604-1606. Včas dokázal přejít na stranu perspektivního Matyáše,

Alžběta Lukrecie

který ho pak zahrnul svou přízní a přijal do své tajné rady. Druhým mužem v poručenské radě byl zemský hejtman opolsko-ratibořský hrabě Jiří z Oppersdorfu, jehož rod se dostal do držení Frýdecka a představoval nejmocnější katolickou sílu v Horním Slezsku. Trojici uzavíral arcivévoda Karel, biskup vratislavský a brixenský, milovník umění a lovu. Tato poručnická rada přistoupila ihned k rekatolizaci svěřené země. Již v r. 1617 vydala nařízení, že evangelíci se mají z Těšína vyprodat a opustit město. Farní kostel byl přidělen katolíkům a z Polska byl povolán za faráře Matyáš Radzki.⁵

Nastoupený vývoj k rekatolizaci Těšínska přerušil však protiúder protestantismu. V r. 1618 defenestrací císařských místodržitelů v Praze propukl největší zápas stavovského a absolutistického principu ve střední Evropě, halící se do náboženského roucha. Čeští protestantští stavové byli v něm podporováni kromě stavů zemí Koruny české také stavy rakouskými a uherskými, sedmihradským knížetem Gáborem Bethlenem a větší částí protestantských říšských knížat. Za těchto okolností se ovšem kníže Bedřich Vilém nemohl vrátit do Těšína, kde pole opět ovládli protestanté. Farář Radzki musil odejít a magistrát i celá obec si na něho stěžovali 16. března 1619 u Královského vrchního úřadu (Oberamt), že se pokusil svými zákroky vypovídací dekret zvrátit. Stejně jako Těšín se katolických kněží zbavovaly i další obce: Skočov, Strumeň, Puncov, Děhylov (Dziegielów).⁶

V r. 1620 nacházíme knížete Bedřicha Viléma v doprovodu bavorského vévody Maxmiliána, který se svým vojskem vytáhl do Čech, aby zasadil českému povstání rozhodující úder. Lze předpokládat, že se po jeho boku zúčastnil i bitvy na Bílé hoře, která zcela změnila mocenskou tvář střední Evropy. Těšínsko držel však ve svých rukou krnovský kníže Jan Jiří Hohenzollernský, který se svým vojskem ovládal celé Horní Slezsko a spojení do Uher. Císařská

armáda jej odtud vytlačila až v r. 1623. Ve druhé polovině toho roku se Bedřich Vilém mohl do Těšína vrátit a ujmout se vlády, neboť zároveň skončila platnost poručnické správy. Jeho příchod přinesl opět změnu církevní orientace, což se projevilo ve městech vrácením kostelů katolíkům. Avšak staré závazky odvolaly brzy knížete ze země. V dalekém Nizozemí se tehdy španělský král pokoušel pokořit Generální stavy vojenskou ofenzivou a jeho armáda uvízla při obléhání pevné Bredy. Bedřich Vilém nemohl odmítnout výzvu k účasti a v lednu 1625 se s ozbrojeným doprovodem vypravil do Nizozemí. Když byla Breda Španěly dobytá (předání klíčů od města zachytil Velázquez na obraze „Vydání pevnosti Breda“), kníže se mohl vydat na zpáteční cestu. V Kolíně nad Rýnem se však nakazil morem a 19. srpna 1625 na hospodě zemřel.⁷

O nástupnictví po Bedřichu Vilémovi se rozhořel právní spor. Bedřich Vilém ve své závěti určil za svoji dědičku svoji sestru Alžbětu Lukrecii s odvoláním na privilegium krále Vladislava Jagellonského z r. 1498. Podle něho se udělovalo tehdejšímu knížeti Kazimírovi a členům jeho rodu obou pohlaví dědické právo na Těšínské knížectví až do čtvrtého kolena. Toto privilegium potvrdil naposled i císař Matyáš, když přijímal hold slezských stavů ve Vratislavi v r. 1611. Přesto dědické nároky na Těšínsko vznesl kníže z Lobkovic a vzápětí i císař Ferdinand II., který Těšínské knížectví považoval za spadlé léno České koruny a hodlal je předat svému nejstaršímu synovi, budoucímu císaři Ferdinandu III.⁸ Vznikla dosti dramatická situace, když císař vyslal do Těšína presidenta Slezské komory Karla Hanibala purkrabího z Donína (von Dohna), aby převzal jeho jménem knížectví do císařské správy. Dohna dorazil do Těšína 18. září 1625, ale Alžběta Lukrecie ho předešla. Přijela z moravských statků svého manžela Gundakara z Lichtenštejna již 12. září, přijala hold těšínských stavů a měst, zapečetila veškerý movitý majetek a ujala se výkonu vlády. Dohnovi stavové předložili neznámé mu privilegium krále Vladislava a ten byl nucen je vzít na vědomí, i když stavům přesto vytkl ukvapené holdování. O celé záležitosti jednala pak císařská tajná rada ve Vídni 2. října 1625. Gundakar z Lichtenštejna byl vyzván k předložení originálu privilegia. Ten byl uznán za pravý, ozvaly se jen námitky, že čtvrtým kolenem byl právě Bedřich Vilém.⁹

Podstatou sporu o nástupnictví po Bedřichu Vilémovi byla otázka, zda Těšínské knížectví mělo alodiální (dědičný v daném rodu) charakter nebo bylo lénem České koruny. V prvním případě bylo dědění v ženské linii nezpochybnitelné. V zahájeném soudním procesu hájil císařovy zájmy známý slezský právník a historik

Jakob Schickfuss.¹⁰ Ten prosazoval názor, že Těšínské knížectví bylo vedeno v lenním katastru. Zemřel sice v r. 1637, ale soud přijal jeho stanovisko a 29. prosince 1638 rozhodl, že kněžna podrží vládu a užívání knížectví až do své smrti, potom však knížectví připadne českému králi. Vinu na tomto rozhodnutí ve prospěch císařského absolutismu měl spor o vládu v knížectví mezi oběma manželi – Alžbětou Lukrecií a Gundakarem z Lichtenštejna. Pozadí a průběh tohoto sporu osvětluje jejich korespondence, která je uložena v archivech rodu Lichtenštejnů ve Vídni a ve Vaduzu. Zpřístupnil ji z velké části rakouský historik Thomas Winkelbauer ve své monografii o Gundakarovi z Lichtenštejna.¹¹ Celá jedna kapitola je v ní věnována vztahu obou manželů, který ovlivnil řešení sporu o Těšínsko.

Manželství obou knížecích partnerů bylo uzavřeno pod patronací císařského dvora a zřejmě v režii Karla z Lichtenštejna. Ten byl císařem Matyášem jmenován poručíkem nezletilého Bedřicha Viléma 18. srpna 1617 a již 30. prosince 1617 se císařovna Anna obrátila doporučujícím dopisem na sedmnáctiletou slečnu Alžbětu Lukrecii. Dověděla se prý, že pan Gundakar z Lichtenštejna k ní chová „*neobyčejnou lásku a náklonnost*“ a je odhodlán dát jí slib manželství. „*Je starobylého vznešeného původu a jeho zřejmé kvality jsou vysoce chváleny*“. Může tedy se stejnou „afekcí“ přijmout jeho námluvy. Alžběta Lukrecie se rychle vpravila do určené jí role. Napsala již 16. ledna 1618 jako „*zarmoucený siroteček*“ („ein betruertes Waislein“) svému poručíkovi Karlu z Lichtenštejna dopis, v němž ho požádala, aby mohla bydlet u jeho manželky Anny Marie, rozené Šemberové z Boskovic, protože „*v tomto mém zarmouceném stavu a osamění mi čas připadá klopotný a chvíle příliš dlouhá*“.¹²

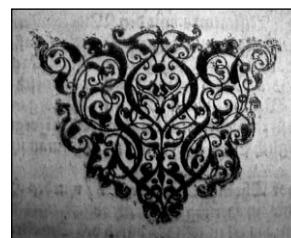
Svatbu připravil Karel z Lichtenštejna a těšínský vládní rada Friedrich von Cardinal, dvorán knížete Adama Václava.¹³ Karel z Lichtenštejna navrhl císaři 23. února 1618 stanovit termín svatby brzy po velikonočních. Svatební smlouva byla podepsána 22. dubna 1618 na zámku v Lednici bratry Gundakarem, Karlem a Maximiliánem z Lichtenštejna, dále Wolfem Siegmundem z Losensteinu a Pavlem Jakubem ze Starhembergu. Svatba byla vypravena s velkým nákladem.

Kníže Gundakar z Lichtenštejna (nar. 30. ledna 1580) si bral osmnáctiletou Alžbětu Lukrecii (nar. 1. června 1599) jako zralý 38letý muž. Měl za sebou manželství s hraběnkou Agnes z Východního Fríska dcerou luterána hraběte Enna z Východního Fríska. Ta se mu ve všem podřizovala a po sňatku v r. 1604 konvertovala ke katolictví v r. 1607. Zemřela v r. 1616

ve věku 32 let. Manželovi zanechala čtyři dcery a syna Hartmanna.¹⁴ Zdá se, že Alžběta Lukrecie vstupovala do manželství s vdovcem starším téměř o dvacet let bez velkého nadšení, ale alespoň v prvních sedmi letech plnila úlohu poslušné manželky. Žila s ním na jeho statcích v Dolním Rakousku a na Moravě. Gundakar z Lichtenštejna vlastnil z otcovského dědictví panství Wilfersdorf a Ringelsdorf. V r. 1622 mu císař prodal s ohledem na jeho zásluhy panství Moravský Krumlov (s městy Mor. Krumlov a Ivančice a s městečky Hostěradice, Rouchovany a Prosiměřice), zabavené Pertoltu (Bernardu) Bohobudovi z Lipé, a panství Uherský Ostroh (s městečky Kunovice, Hluk, Nivnice a Hroznová Lhota), zabavené Janu Bernardovi z Kunovic, bývalým členům moravského direktoria za povstání v l. 1619/20. Lichtenštejn je zaplatil ve znehodnocené měně, jak bylo tehdy obvyklé, přibližně za desetinu předválečné hodnoty.¹⁵ Z manželství s Alžbětou Lukrecií se narodila 11. srpna 1621 dcera Marie Anna (Mariana, vdala se v r. 1652 za hr. Jindřicha Viléma Schlicka, zemřela r. 1655). 27. prosince 1622 se narodil syn Ferdinand Jan (oženil se r. 1650 s hr. Dorotou Lodronovou, zemřel v r. 1666) a 8. března 1625 se narodil druhý syn Albert, který však zemřel již r. 1627.¹⁶

Brzy potom, když přišla zpráva o smrti Bedřicha Viléma, Alžběta Lukrecie opustila svého manžela i kojence Alberta, aby se ujala po bratrovi vlády v Těšínském knížectví. Z korespondence manželů vysvítá, že jejich názory na tento čin se naprosto lišily a že kněžna využila zároveň této příležitosti k faktickému odchodu od manžela. Gundakar odjel 10. září 1625 od císařského dvora na moravský zemský sněm a odtud do Těšína na švagrův pohřeb. Chtěl si pak odtud přivést manželku, jenže ta mu řekla, že mu vládu v Těšíně nepředá, „*raději ztratí svůj život*“. Jak napsal 20. ledna 1626 Ottovi Nostitzovi, vicekancléři Českého království pro záležitosti Slezska a Lužice, jeho manželka byla pod vlivem našeptavaček (jmenoval jistou Seiderstorferovou, Hedviku Kreutnerovou a Annu Vartovskou, zřejmě ženu knížecího hofmistra). Zdá se, že jejich snahou bylo nepřipustit, aby se v zemi dostal k moci horlivý katolický konvertita, neboť kněžna, jež v prvních letech svého života vyrůstala v protestantském prostředí, byla v náboženských otázkách velmi tolerantní. Diference s manželem v náboženské otázce se projevíly hned po jejím nástupu k vládě. Již 29. září 1625 psala Gundakarovi z Těšína, že jí radil za pobytu v Těšíně, „*aby své svědomí nezatížila kvůli náboženství*“. Ona však trvá na svém názoru, že „*nechce vládnout svému lidu tyran- sky*“, a proto mu nezakáže luteránské pohřby. Gundakar, tehdy ještě císařský nejvyšší hofmistr,

Ilustrace ze Schickfusovy kroniky
Sbírky Muzea Těšínska

Tolar vydaný za vlády Alžběty Lukrecie, avers a revers
Sbírky Muzea Těšínska

ji odpověděl 19. října 1625: „K tomu Vás znovu prosím, pro lásku, kterou jsme navzájem spojeni, poručím Vám to také jako Váš manžel, jehož jste povinna poslouchat ve všech náležitých věcech, abyste nepovolila v náboženských záležitostech stavům, městu a poddaným komorních statků nic nového nebo více, než co měli a užívali za vlády Vašeho zesnulého pana bratra“.¹⁷

Gundakar byl již ochoten k ústupkům a žádal alespoň o spoluvládu v knížectví. Aby dal svému požadavku větší důraz, obrátil se na císaře Ferdinanda II., který 25. března 1626 Alžbětě Lukrecii nařídil „připustit svého manžela k vládě (avšak nikoli svým, nýbrž jejím jménem, jak je to právem a zvykem při manželském poručnictví)“. Císař zároveň připomenul, že jde jen o zatímni správu a že i nadále trvá na svém stanovisku, že Těšínské knížectví spadlo na Českou korunu. Císařova intervence však situaci ještě přiosťřila. Když Gundakar 23. dubna 1626 přišel do Těšína, manželka ho ani neuvítala a nepřijala a v dalších dnech svým lidem od lokajů nahoru zakázala jakkoliv mu sloužit. Gundakar se dověděl, že když jeden mladý pisář napsal na písemnost adresovanou jemu titul „kníže v Těšíně a Velkém Hlohově“, dala ho zbít. Prý se vyjádřila, že pokud jí císař přikáže, aby Gundakarovi odstoupila vládu, pak chce raději ukončit život. Její radové mu ani neoznámili obsah kněžniny odpovědi na císařský rozkaz, jeden dokonce dodal, že se na to může doptat ve Vídni. „Načež při takovém špatném zacházení a po tolika měsících trpělivého čekání na tak posměšnou a odmítavou odpověď rozzlobil jsem se a prohlásil, že moje manželka je prázdná lehkomyšlná žena a není hodna toho, aby stála po mém boku, neboť nejenže se mnou tak dlouho posměšně jednala a nedbala veškerého mně před Bohem náležejícího respektu, ale také nechce být poslušna rozkazu Jeho veličenstva, jako své zeměpanské nadřazené vrchnosti, který je uměřený a argumenty dobře vysvětlený a je v něm také upozornění na vše, co by jí mohlo být ke škodě.“ Hofmistryně Anna Vartovská mu prozradila, že radové kněžnu nabádali, aby se císařskému rozkazu podřídila, ona to však odmítá, že „pokud bude mít oči otevřené, vládu mu nepředá“. Gundakarovi tak nezbylo než odjet a požádat císaře, aby dal svůj rozkaz skutečně provést. Císař 23. července 1626 pověřil Karla Hanibala purkrabího z Donína, aby neshody mezi oběma manželi urovnal. Gundakar toho využil ke kroku, který mu vskutku mohl přinést vítězství. Přes Ottu Nostitze chtěl dosáhnout, aby v případě, že vyjednávání s kněžnou ztroskotá, císař pověřil Dohnu svolat těšínské stavy a rady a po přečtení císařova rozkazu z 25. března je napomenout, „aby nás

radové a stavové uznali jako manželského poručníka naší manželky, složili nám přísahu a při vládnutí nám projevíli veškerou poslušnost pod hrozbou ztráty milosti Její císařské výsosti a svých privilegií.“¹⁸

Gundakarův spor s Alžbětou Lukrecií tím vyvrcholil a přiblížil se asi svému rozuzlení, avšak tomu zabránil nový zášleh trvající třicetileté války, který zasáhl i Těšínsko jako průchozí zemi mezi Slezskem a Uhrami. V srpnu 1626 vpadl do Slezska se svým vojskem hrabě Arnošt z Mansfeldu a dánský sbor pod vévodou Janem Arnoštem Sasko-Výmarským. Jejich záměrem bylo dosáhnout spojení s Gáborem Bethlenem v severních Uhrách a společně pak udeřit na Vídeň. Ve vojsku protihabsburské koalice sloužilo i mnoho českých emigrantů a obyvatelé Slezska je přijímali raději než vojsko císařské. Některá města se jim otvírala bez boje a poukazovala pak na slabost císařských oddílů, které je měly chránit. Ve Slezsku ležel totiž jen pluk purkrabího z Donína. Mansfeld rozmístil své posádky do Opavy, Krnova, Hlučína, Bohumína, Těšína aj. Pro velitele císařské armády Albrechta z Valdštejna to bylo podnětem k svolání k armádě z 29. srpna 1626, v němž vyhlášoval, že mnohá města a obce ochotně nepříteli otvírala brány, pomáhala mu a mnozí lidé se k němu dokonce přidali. Valdštejn nařídil takové zrádce pobít a zpronevěřilá města vypálit.¹⁹

Mansfeldovo vojsko dorazilo 27. srpna 1626 do Fulneku, kde se spojilo s Dány. Odtáhlo pak přes Nový Jičín, Hranice a Kroměříž k Uherskému Hradišti, odkud dosáhlo 4. září Trenčína. Dánské vojsko zatím upevňovalo své pozice na severní Moravě a ve Slezsku. Nacházelo přitom podporu u místních obyvatel, zejména Valachů. Jan Adam z Víckova se vrátil do země a se svými Valachy obsadil 3. října hrad Lukov. U Opavy a Krnova se Dánům dařilo verbovat vojsko a posilovat své oddíly. Když byl proti nim vyslán do Slezska sbor pod velením hr. Montecuccoliho a purkrabího z Donína, byl poražen. Dánové podporovaní Valachy dobyli Hranice, Příbor a Brušperk a zmocnili se i Frýdku a Bruntálu. Jen hukvaldští Valaši zůstali věrni císaři a také Uničov odolal dánskému obléhání.²⁰

V Horních Uhrách došlo však mezi veliteli protihabsburské armády k rozporům. Rozhořčený Mansfeld opustil 10. listopadu tábor a vydal se do Benátek. Cestou zemřel v Bosně a za čtrnáct dní po něm zemřel i Jan Arnošt, vévoda Sasko-Výmarský. Bethlen pak v Bratislavě uzavřel 28. prosince 1626 s císařem mír. Velení opuštěného vojska se ujal plukovník Jáchym Mitzlaf, který od Bethlena získal slib, že na jaře opět vytrhne do boje, jestliže se mu dostane od západních spojenců pomoc v penězích i mužstvu. Mitzlaf potom

před Vánoci r. 1626 převedl asi 4 000 mužů Jablunkovským průsmykem na Těšínsko a dále do Slezska.

Dánové drželi celou severovýchodní Moravu, Opavsko a část Horního Slezska. Přes zimu doplnili své oddíly až na 12 000 mužů. Při verbování jim vydatně pomáhal český emigrant Jan z Bubna. Na jaře však přišlo zklamání, když Bethlen nesplnil své sliby a posílený Valdštejnův sbor přešel do ofenzivy. Dobyl Krnov a odtáhl ke Kozlí, kde měl Mitzlaf hlavní stan. Posádka se 10. června 1627 vzdala. Valdštejn propustil všechny emigranty až na Václava Bítofského, který byl v r. 1628 popraven v Brně. Když 29. července 1627 kapitulovala Opava, byl dánský odpor zlomen. Valdštejn pak odtáhl k dalším bojům do Německa. Následovala tvrdá pacifikace zpronevěřilých měst a vzbouřených vsetínských Valachů.²¹

Také pro Slezany nastaly zlé časy. Vláda je obvinila ze zrady a z dorozumívání s bývalým králem Fridrichem Falckým. Tresty postihly nejvíce Horní Slezsko, kde případy napomáhání nepříteli byly nejčastější. Použilo se podobného postupu jako dříve při trestání poražených českých a moravských stavů. Byly zahájeny fiskální procesy s provinilci, po nichž následovaly konfiskace majetku. Znamenalo to likvidaci řady dosavadních ochránců protestantismu. Karel z Lichtenštejna využil této příležitosti k téměř úplné výměně vedoucí vrstvy na Opavsku, jež se dosud právně nepočítalo ke Slezsku a nebylo tedy chráněno saským akordem. Výsledkem bylo dokonání rekatolizace téměř veškerého obyvatelstva.²²

Situace v Těšíně po Mansfeldově vpádu a potom po vytlačení dánského vojska byla složitá. Svědčí o tom zážitky těšínského děkana Wojciecha Gagatkowského, Poláka původem ze Živce, který v r. 1626 musil uprchnout před Mansfeldovým vojskem do Polska. Teprve v r. 1628 mohl pod ochranou purkrabího z Donína vystupovat v Těšíně s větší autoritou. Rozezlen vzdorem měšťanů obrátil se důrazně na městskou radu a jeho dopis se stal nejstarší polsky psanou písemností na Těšínsku.²³

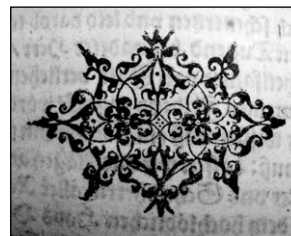
I na Těšínsku byla obviněna řada osob z nadržování nepříteli a účasti při jeho vpádu. Většina jich se snažila uniknout trestu předložením svědectví, že v době okupace země nepřitelem se zdržovali mimo zemi.²⁴ Mnozí z protestantské šlechty se však nevyhnuli konfiskaci majetku. Svědčí o tom rozhodnutí Dvorské komory z října 1631, z něhož vyplývá, že kníže Gundakar z Lichtenštejna měl být alespoň částečně odškodněn dlužními úpisy některých osob a také „zbytkem těšínských konfiskací“, protože převzal na svá

panství Moravský Krumlov a Uherský Ostroh jisté císařské dluhy.²⁵

Kněžna Alžběta Lukrecie se patrně musila při vpádu uchýlit do ústraní, ale od počátku r. 1627 nacházela se již v Těšíně. Gundakar jí 12. února 1627 zval k sobě, kněžna však 1. března z Těšína odpovídala, že v přítomné době nemůže přijet do Rakouska, protože je po většinu času chorá a nemůže také ponechat své ubohé poddané na holičkách. Žádala jen manžela, aby k ní poslal jejich šestiletou dcerku Marianu, což však Gundakar ze své „patria potestas“ odmítl. Napsal jí 28. prosince 1627 z Moravského Krumlova, že „jako manžela je jeho přátelské přání, ale jako jejího těla Bohem stanoveného pána vlastně rozkaz, neboť se nesluší, jak se dlouho dělo, abyste se zdržovala vzdálena ode mne, ale Vám jakožto mé manželce se sluší jít za mnou jako za svou hlavou...“ Dověděl se, že prohlásila, „že nikdy více nechce přijít do Rakous“ a „jak málo miluje oheň vodu, tak prý Vaše milost mne nikdy nemilovala“.²⁶ Kněžna nato svoji hořkost vylila v listu datovaném 30. prosince 1627 z Těšína. Vyčetla manželovi, že si ji vzal jako knížecí slečnu, ale ani v nejmenším s ní podle toho nezacházel. Týkalo se to jak ošacení, tak jídla a pití. Jednalo se s ní hůře než se služebnou. Gundakar opatřil dopis vlastnoručními poznámkami. Podle něho Alžběta Lukrecie vedla přece kuchyni a sklep. Držel jí k službám šlechtickou hofmistryni a urozenou slečnu a zpočátku jí dával i peníze, které však ona nedávala hofmistryni, ale „špatným lidem“, na které se upnula a kteří ji podváděli. Přestal jí proto peníze poskytovat a nařídil účetnímu, aby vše, co bude žádat, sám zaplatil. Kněžna mu také vytkla, že ji několikrát zbil. Gundakar oponoval: „Jen jednou“ a později tuto poznámku přeškrtl. Přes všechny výčitky se v tomto dopise objevily náznaky změny v kněžnině postoji. Napsala manželovi, že jeho přítomnost by jí nebyla proti mysli a že se bude řídit jeho radami. Gundakara to zřejmě zaskočilo a reagoval podrážděnou poznámkou: „Opak je pravdou, vždyť v Těšíně s námi jednala tak špatně, jako bychom byli jejím služebníkem a nikoli jejím pánem a manželem, takže se ctí jsme nemohli zůstat; naproti tomu odmítla přijít k nám a píše to takovými slovy, jako kdyby byla mojí paní a já jejím sluhou, jemuž ona činí milost, že on může být v její přítomnosti.“ Skutečně na Gundakarovu novou výzvu, aby se k němu dostavila do Moravského Krumlova, kněžna opět odpověděla 23. ledna 1628, že nemůže pro svůj zdravotní stav a ohledy na ubohé poddané.²⁷

Písemně zachycená kontroverze mezi kněžnou a knížetem z přelomu let 1627²⁸ vrhá světlo na rozpory uvnitř jejich manželství. Zdá se, že

Ilustrace ze Schickfusovy kroniky.
Sbírky Muzea Těšínska

Znak Těšínského knížectví

šlo o odlišnosti nejen povahové, ale také kulturní. Proti hospodárnému a někdy i lakotnému Gundakarovi Alžběta Lukrecie jednala ve finančních záležitostech velkoryse a nechtěla se omezovat při projevech přízně ke svým oblíbencům. Peníze nejen snadno vydávala, ale také vypůjčovala. Po její smrti se zjistilo, že knížecí dluhy z l. 1592-1653 dosáhly téměř 20 000 tol. A pocházely většinou z půjček od měšťanů a těšínské obce za vlády Alžběty Lukrecie.²⁹

Přes toto všechno dorozumění mezi manžely se přece jen přiblížilo, když kněžna onemocněla neštovicemi a po jejím uzdravení

v květnu 1628 ji Gundakar navštívil. Mezi oběma došlo konečně k dohodě o vládě nad Těšínským knížectvím. Jednání pak ještě pokračovalo s některými peripetiemi, ale 25. ledna 1630 došlo k oficiálnímu ujednání mezi Gundakarem a kněžninými vyslanci na zámku ve Wilfersdorfu. Gundakar dal slib, že po převzetí vlády nevznese vlastnické nároky na Těšínské knížectví, pokud bude žít jeho manželka, její děti nebo právoplatní dědicové. Vládu bude vykonávat nikoli jako dědičný pán, ale jako manželský poručník, a to s vědomím manželky a s radou těšínských radů. Obvyklé expedice v těšínské kanceláři se měly vyhotovovat jeho jménem, avšak privilegia, confirmace a rozhodnutí zemského soudu jménem obou manželů. Kněžna smlouvu ratifikovala v Těšíně 19. března 1630.³⁰

Na změnu kněžnina postoje k manželským nárokům zapůsobilo nejen onemocnění v r. 1628, ale nepochybně i zesílení císařovy moci a autority. Před postupující bavorskou armádou vedenou Tillym a císařskou vedenou Valdštejnem dánské vojsko bylo zatlačeno na ostrovy a král Kristián IV. Byl v r. 1629 nucen uzavřít v Lübecku mír. Říši pevně ovládala stále rostoucí Valdštejnova armáda a císař u vědomí své síly vydal 6. března 1629 restituční edikt, kterým se měly katolické církvi navrátit statky zabrané jí po r. 1552 (po uzavření dohody mezi katolickými a protestantskými stavy na sněmu v Pasově v r. 1552). Zesílení panovnickovy moci pocítili brzy i protestanté na Těšínsku, kde císařský majestát reprezentoval velitel vojenského sboru Karel Hanibal purkrabí z Donína. Ten vydal již 13. září 1628 nařízení, že evangelické kostely mají být

uzavřeny a evangeličtí kazatelé a učitelé vypovězeni. Kněžna Alžběta Lukrecie nemohla zůstat za těchto okolností stranou, třebaže se až dosud snažila uchovat v zemi náboženský statut, který připouštěl přijímání do městských práv a dosazování do úřadů pouze katolíků. Stejně tomu mělo být s přijímáním do cechů a k učení řemeslům. Samozřejmě to platilo také o členství v náboženských kongregacích. Statut byl podepsán knížecím kancléřem Maximiliánem Pröklem, pánem na Horní Suché a Bažanovicích. Nebyl sice tvrdě prosazován, vyvolal však přece vlnu náboženské emigrace.³¹ Ta ostatně začala dlouho před tím. Již v r. 1627 se uchýlil s bílským pánem Janem Sunegkem do Budatína v Uhrách kněz Jiří Třanovský – Tranoscus. Jeho kancionál Cithara Sanctorum, vytištěná poprvé v Levoči r. 1636 (rok před jeho smrtí), se stala trvalým vkladem do česko-slovenské vzájemnosti. Ve zpěvníku nacházíme několik básní z pera pastorů a učitelů pocházejících rovněž z Těšínska.³²

Bezprostřední reakcí na vydání statutu kněžny Alžběty Lukrecie byla píseň „Lament těšínských měšťanův, kteřížto pro pravdu Boží od svých statkův pryč do jiných krajův jíti museli, složený od jednoho vyhnance pro evangelium sv. Ao 1629.“³³ Lament obsahuje vlastně dvě písně, první má 83 slok, druhá 26 slok a uvádějí se k nim tehdy známé nápěvy. Autor první hledá příčinu nuceného odchodu a nachází ji v kancléři Pröklvi:

(16. sloka)

*Ó Těšine, Těšine, s tebou se loučíme,
všemohúcímu Bohu tebe porúčíme.*

(17.) *I tebe také, kněžno, paní, paní naše,
Bohu již porúčíme v tomto smutném čase.*

(18.) *Nevědúc toho smutni, kdo toho příčina,
že my, tvoji poddaní, musíme z Těšína.*

(19.) *Ježto jsme milosti tvé vždy poslušni byli
a nikdy, jak živi, jsme se neprotivili,*

(20.) *Než ve vsí poddanosti, také poslušnosti
zůstávali jsme vždycky hned od své mladosti.*

(21.) *Ó Prökli, pane Prökli, snads toho příčina,
Že knížetci poddaní musejí z Těšína;*

(22.) *Ježtos nás měl chrániti a opatrovati
a jako pastýř ovce ve všem zastupati.*

(23.) *Ty si pak jinak nemohl se uspokojiti,
než tím, žes nás z Těšína kázal zvyháněti.*

(24.) *Nebs svými pomocníky vždycky usiloval,
Ve dne i také v noci o tom praktikoval.*

(25.) *Ale nechti kdokoli jest toho příčinu
My to vše porúčíme smutni Hospodinu.*

Autor neodsuzuje ani císaře a spíše dává tušit strůjce vyhnání mezi níže postavenými hodnostáři:

(64.) *Ó Ferdinande, slavný císaři, náš pane,
Kdo jesti k tomu radil, aby nás poddané*

(65.) *Kázal z země vyhnati a vypovídati,
z nás, tvých věrných Slezáků, sirotky sdělati.*

Druhá píseň je lyrickou oslavou rodné slezské země a vyjádřením bolesti z rozloučení s ní:

(18.) *Bůh ti žehnej, úrodná naše slezská země,
z tebeť se smutně s pláčem bere slezské plémě.
(R.) Bůh ti žehnej, matko milá, všaks příznivá byla,
Nás bohatě a štědře dost dlůho živila.*

Úloha Gundakara z Lichtenštejna při vydání statutu není známa, lze jen předpokládat, že nebyla jen pasivní. O tom, jaké byly osudy statutu a jeho působení nás informuje až pozdní zpráva z počátku sedmdesátých let 17. století. Stal se tehdy předmětem ostré kontroverze, když do Těšína přišli jezuité a náboženský statut z r. 1629 se stal v jejich rukou hlavním argumentem k osočování správy komorních statků z liknavosti v náboženských věcech. Patrně z iniciativy jezuitů zemský hejtman Jiří Fridrich Laryš ze Lhoty a Karviné si vyžádal jeho německý a český opis z České dvorské kanceláře a císař Leopold I. Jej hejtmanovi poslal 5. prosince 1671.³⁴ Komorní regent Abraham von Eck byl nucen vysvětlovat Slezské komoře ve Vratislavi v listu z 18. srpna 1672, že statut byl sice vydán na žádost tehdejšího těšínského magistrátu, který byl již katolický, „*když se však zpozorovalo, že jej nelze uvést v život vez hospodářského zhroucení města, zůstávalo vše při starém a nepřišel v užívání*“. Když pak magistrát zvolil za purkmistra nekatolíka Ondřeje Vildu, nyní (1672) již katolíka Andrease Wildeho von Lindenwiese, kněžna si privilegium (statut) vyžádal zpět, „*řkouc, že oni sami do něho udělali díru*“ (tj. že tímto činem narušili jeho právní závaznost). Později statut odvezl i s jinými věcmi Jan z Lichtenštejna (snad syn Alžběty Lukrecie Ferdinand Jan) a vrátil do Těšína jen kopii. Statut tedy nevstoupil za života kněžny v platnost, uzavřel svůj rozklad Abraham von Eck.³⁵

Regent v r. 1672 zřejmě snižoval význam statutu ve snaze vyrazit katolické straně zbraň z ruky, avšak z reakce postižených protestantů po vydání statutu je možno soudit, že poměry se pro ně stávaly těžko snesitelné. Přispívala k tomu i změna v řízení knížectví, když se do jeho správy protlačil Gundakar z Lichtenštejna na základě smlouvy z 19. března 1630. Horlivě se chopil reformy vnitřní správy knížectví, především knížecí kanceláře, registratury a hospodaření na jeho moravských a rakouských panstvích. S tím souviselo omezení nákladů kněžnina dvora a výběr vhodných osob pro úřady kancléře, sekretářů a hejtmanů komorních statků. Jak se dalo očekávat, jeho kroky vyvolaly ihned odpor zaběhnuté administrativy, bránící se jeho absolutistickým sklonům. Jejich průvodním jevem bylo přijetí německé administrativní praxe, uplatňované i jinde

novými držiteli konfiskovaných panství, a to z racionálních důvodů.³⁶

Otázka úředního jazyka se však v Těšínském knížectví jevila jinak než na moravských panstvích. Knižectví bylo samosprávnou jednotkou, kterou na základě panovníkem schváleného zemského zřízení spravoval kníže se zemskou vládou a zemským soudem. Těšínské knížectví bylo součástí Slezska a jako takové bylo stále ještě pod ochranou ustanovení saského akordu z 28. února 1621, kterým se slezským stavům potvrzovala jejich privilegia a jejich zřízení.³⁷ Na Těšínsku to znamenalo nejen uchování jisté náboženské svobody pro stavovské osoby, ale i dosavadní praxi užívání češtiny jako jazyka úředního a vůbec kulturního. Když se proto Gundakar z Lichtenštejna začal obracet na těšínské zemské úředníky s německými podáními, odpovídali na ně ostentativně v češtině. Gundakar se však zatím natolik naučil česky, že česká dobrozdání mohl číst a glosovat. Důležité české dokumenty dal si však překládat, takže dnes leží v lichtenštejnských archivech u příslušných českých akt německé překlady.³⁸

Vztah Lichtenštejnů k češtině byl od počátku ryze pragmatický. Již otec tří bratrů – Karla, Maximiliána a Gundakara – Hartmann z Lichtenštejna, přesvědčený luterán, nařizoval svým synům ve svém testamentu datovaném v Lednici 23. června 1585, že se mají učit jazyku latinskému a českému. Kladl důraz na ovládnutí češtiny, neboť jen tak se mohli zúčastňovat zasedání moravské zemského sněmu a zemského soudu: „*A aby se dobře naučili českým jazykem číst, psát a mluvit a aby u nich důkladně zakořenil, mají být při tom ponecháni až do patnácti let svého věku a nemají být dříve posíláni jinam*.“³⁹ Gundakar se sice nikdy nenaučil česky dobře, ale uznával potřebu ovládnutí tohoto jazyka pro šlechtu vlastníci v českých zemích statky: „*(...) kvůli potřebě i nezbytnosti, když máme statky v těchto zemích, kde se tímto jazykem mluví, bychom rozuměli poddaným a mohli s nimi mluvit*“. Ze stejných důvodů žádal ostatně u svých synů znalost maďarštiny: „*(...) kvůli sousedství s tímto královstvím a také proto, že bychom tam mohli získat statky*“.⁴⁰ Alžběta Lukrecie sdílela obdobné hledisko, a proto 19. května 1636 žádala Gundakara, aby „*dal naše děti učit českému jazyku, jehož znalost je zde velmi užitečná*“.⁴¹

Konkrétními kroky k novému uspořádání poměrů v Těšínském knížectví pověřil Gundakar svého sekretáře Simona Kobera. Měl sestavit přehled vydání, příjmů a ovšem i dluhů, pořádit inventáře a seznamy zaměstnanců a kněžstva. Na Gundakarovu žádost předložil Reichard von Kyckpusch, bývalý maršálek

*Ilustrace ze Schickfusovy kroniky.
Sbírky Muzea Těšínska*

Karla z Lichtenštejna, svoje dobrozdání, jak by se měla vláda knížectví zařídit. Podle jeho koncepce neměly se poměry prudce změnit hned na počátku, „*což ostatně při těchto polských zvyklostech ani není možné*“ („wie auch bey dergleichen pollnischen humoren nicht sein will“), ale změny měly následovat postupně.⁴² Gundakarovi doporučil pobývat v Těšíně co nejčastěji a přenést tam svoji rezidenci. Za příklad mu dával způsob vlády vratislavského biskupa v Niském knížectví a rovněž centrální správu knížectví Opavského a Krnovského, umístěnou Karlem z Lichtenštejna v Krnově (na jejíž organizace se Kyckpusch podílel).⁴³

Gundakar se ovšem nemohl těmto návrhům zcela přizpůsobit, jeho nejvlastnější zájmy ho táhly na Moravu, kde se snažil dosáhnout povýšení svého moravskokrumlovského panství na knížectví podle vzoru Valdštejnova Frýdlantského knížectví nebo Eggenberkova Českokrumlovského knížectví. Vskutku toho dosáhl císařským dekretem z 20. prosince 1633, kdy město Moravský Krumlov bylo přejmenováno na Liechtenstein a panství na Knížectví Liechtenstein. Přetrumfl tak svého souseda dvorského kancléře Jana Křtitele Verdu z Verdenberka, jehož náměšťské panství s Rosicemi a Troubskem bylo v r. 1630 povýšeno pouze na hrabství. Gundakar přikoupil v r. 1634 panství Olbramovice v sousedství moravskokrumlovského panství. Na přelomu 1656-57 se rozhodl předat panství Uherský Ostroh nejstaršími synovi Hermannovi a název Liechtenstein přenesl na knížectví Uherský Ostroh, k němuž připojil panství Ždánice a Lanžhot, zděděná v r. 1643 po bratru Maximiliánovi. Soudil, že o stvrzení tohoto převodu není třeba žádat císaře a postačí zanesení změn do zemských desk moravskými úřady. Realizaci toho ale zabránila Gundakarova smrt 5. srpna 1658. Hartmann se sice obrátil v r. 1667 na císaře s žádostí o provedení otcova přání, ale nesetkal se s pochopením, byla to již doba silícího panovnického absolutismu, nepřejícího vznikání příliš nezávislých domén. Užívání názvu Liechtenstein pro Moravský Krumlov zůstalo tak jen praxí uvnitř lichtenštejnského rodu.⁴⁴

Gundakar tedy Těšín opustil, když 4. srpna 1630 dal sestavit vládní instrukci pro rady knížectví: zemského kancléře Kašpara Pelhřima z Třenkovic⁴⁵, pána na Albrechticích a Horních Bludovicích, Adama Gočalkovského z Gočalkovic a Fridricha Cardinala z Viderna a když 6. srpna 1630 mu těšínské stavové slíbili stiskem ruky veškerou poslušnost. Mezi Gundakarem a Alžbětou Lukrecií došlo však brzy opět k neshodám. Kněžna odmítala s ním společně stolovat a společně vyjíždět, tím méně následovat ho na Moravu a žít tam společně. Také tři

vládní radové, které pověřil svým zastupováním v Těšíně, po velkých konfliktech s kněžnou a jejím důvěrníkem Petrem Mitrovským požádali Gundakara 19. září 1630 o propuštění. Kněžna jim bránila v činnosti s odvoláním na zemské zřízení a privilegia země, podle nichž v době nepřítomnosti knížete měl svolávat stavy a předsedat zemskému soudu nikoli zemský kancléř, tedy Kašpar Pelhřim, nýbrž zemský maršálek.⁴⁶

Problémy s výkonem vládní moci v Těšíně ovlivňovala opět rostoucí averze mezi manželi. Gundakar svůj spor s manželkou ventiloval i na nejvyšších místech. Dokonce Slezskému vrchnímu úřadu sdělil 2. října 1630, že Alžběta Lukrecie mu řekla: „*Bůh potrestá Fridricha Cardinala za to, že sjednal tento sňatek*.“ Před svou hofmistryní měla prohlásit: „*Čert si ještě přijde pro Fridricha Cardinala, že způsobil tento sňatek*“ a proklínala Gundakara. Nechce prý odtud do Rakous, „*kníže přivedl svoji předchozí manželku do hrobu, ji přivede také do hrobu a do pekla*“. Gundakar tehdy sáhl k materiální zbrani: začal se dožadovat vydání věna i s úroky. Kněžna s rozhořčením odpovídala: „*Ted' bych si přála, aby ti, kteří se přičinili, aby mne – sice proti mé vůli – provdali, pomysleli také na splacení tohoto věna a mne tak jak náleží zaopatřili. Protože se tak ale nestalo, mezi tím se však zkáza mého knížectví a můj ubohý stav den ode dne zhoršuje, spíše bych se naděla, že Vaše milost mi pomůže nějakou částkou peněz, což byste jistě mohl udělat*.“⁴⁷

Za tohoto napětí ve vzájemných vztazích vyslal Gundakar z Lichtenštejna počátkem října 1631 do Těšína svého vicemaršálka Simona z Bergu, aby se seznámil s kněžniným stanoviskem. Kněžna Bergovi poskytla audienci v kruhu svých radů. Berg začal své poslání vysvětlovat v němčině, kněžna ho však přerušila a vyzvala, aby podle zvyku země přednesl svoji záležitost česky. Berg odpověděl, že je Němec a v českém jazyce není náležitě zblhlý. Před zemským soudem je snad užívání českého jazyka obvyklé, nikoli však při audienci u kněžny. Jeho instrukce je ostatně psána německy. Kněžna však trvala na češtině a zdráhala se vyslechnout manželova vyslance v němčině. Musí prý tak být, neboť přítomní nerozumějí německy. Berg byl nucen přednést své pověření v lámané češtině. Kněžna si vyžádala originál jeho instrukce nakonec se spokojila s jeho opisem. Avšak 7. listopadu 1631 dala odpověď, že je svolná žít s manželem, který však musí se svým dvorem a společnými dětmi přesídlit do Těšína. Gundakarova reakce z 20. listopadu 1631 byla stejná jako dříve: je ochoten žít s kněžnou střídavě v Těšíně a po čase na Moravě a v Rakousích. Trvale však nemůže

v Těšíně pobývat s ohledem na své statky. Trval také na tom, že velké zadlužení knížectví se může zvládnout jen rozpuštěním kněžnina dvora.⁴⁸

Na nějakou dobu manželské spory ustoupily opět do pozadí před novým ohrožením politického systému v zemi. Do války proti císaři se zapojili Švédové a právě v listopadu 1631 překročili s nimi spojení Sasové hranice Čech a zmocnili se Prahy. Císařovo vratké postavení se změnilo až po novém pověření Valdštejna velením armádě a po porážce Švédů u Lützen 16. listopadu 1632. Císař Ferdinand II. si potom našel čas zakročit i v těšínském sporu. Z jeho pověření podnikl počátkem r. 1633 pokus o urovnání neshod generální komisař řádu dominikánů pro Uhry a Rakousko Jan de Ribera y Veldespio. Dosáhl toho, že koncem května 1632 se manželé dohodli na striktním dodržování smlouvy z 25. ledna 1630 a na tom, že vždy půl roku stráví v Těšíně „cohabitando“ A druhý půlrok na statcích na Moravě a v Dolním Rakousku. Gundakar byl dokonce ochoten nebránit manželce strávit i druhou polovinu roku v Těšíně, když nebude chtít s ním odejít na jeho panství. Diference ale trvaly nadále. V r. 1635 se Gundakar z Lichtenštejna dvakrát obrátil na českého nejvyššího kancléře Viléma Slavatu za svého rezidenčního města Liechtensteinu (Mor. Krumlova), aby dohlédl, že jeho manželská autorita bude respektována.⁴⁹

Tímto způsobem ovšem nedosáhl ničeho. Alžběta Lukrecie byla pevně rozhodnuta udržet si na manželovi nezávislost a nepřipustit umenšení svých pravomocí v knížectví. Ještě 15. prosince 1647 psal Gundakar synovi Ferdinandu

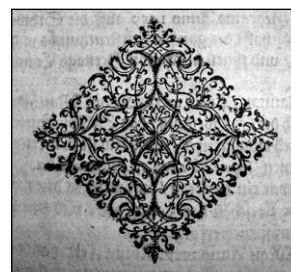
Janovi, snad v reakci na jeho pokus o smíření rodičů: „*Nežádám žít s člověkem, který mi vždy dával najevo nechut a že je se mnou nerad.*“⁵⁰ Alžběta Lukrecie zůstala do konce svého života při svém odmítání tradičního modelu patriarchální moci manžela a trpné poslušnosti ženy.

Přes všechny osobní averze a spory oba manželé spojoval přece jen jeden zájem, totiž aby císař ustoupil od svého nároku na Těšínské knížectví jako spadlé léno České koruny a uznal dědická práva Alžběty Lukrecie a jejích dětí. Gundakar z Lichtenštejna zasypával v tomto směru císaře žádostmi, např. v červnu 1628 během moravského zemského sněmu ve Znojmě a pak opět ve Vídni v listopadu 1631 a v únoru 1632. Kněžna však zřejmě pod vlivem svých rádců nepokládala tuto cestu za schůdnou a projevovala větší ochotu k ústupkům. Toto vyjednávání za Gundakarovými zády vedlo 29. prosince 1638 k uzavření smlouvy mezi císařem Ferdinandem III. a kněžnou, podle níž císař přenechával kněžně ze své milosti vládu, držení a užívání knížectví na dobu jejího života, a to s podmínkou, že se kněžna zřekne za sebe a své dědice práv přesahujících trvání jejího pozemského bytí. Knižectví mělo potom spadnout na Českou korunu. Císař slíbil vyplatit po její smrti dětem a dědicům 50 000 zl.

Gundakara toto jednání krajně pobouřilo. Držel se zásady obecného práva, že právní jednání manželky bez vědomí a vůle manžela jsou neplatná, i když se týkají majetku v jejím odděleném vlastnictví. Přitom Gundakar měl v těšínském knížectví smluvně zapsané právo spoluvladařství, třebaže jen na papíře a v praxi je nemohl vykonávat.⁵¹

Ilustrace ze Schickfusovy kroniky.

Sbírký Muzea Těšínska

POZNÁMKY

- 1 Maur, Eduard: Problémy farní organizace pobělohorských Čech. /In:/ *Traditio et cultus*. Praha 1993, s.163.
- 2 Žáček, Rudolf: Těšínsko od roku 1450 do vyměnění Piastovců. /In:/ *Nástin dějin Těšínska*. Ostrava-Praha 1992, s.35-37.
- 3 Fuchs, Gottlieb: Materialien zur evangelischen Religionsgeschichte der Fürstenthümer und freyen Standesherrschaften in Oberschlesien. Sv. I., Breslau 1770.s.17.
- 4 Conrads,Norbert: Die Rekatholisierungspolitik in Teschen und die Ambitionen des letzten Herzogs von Teschen. *Jahrbuch für Schlesische Kirchengeschichte*.N.F., sv.76-77, 1997/98, s.102.
- 5 Fuchs, Gottlieb: Materialien, s.17-21; Hensel, Johann Adam: Protestantische Kirchen-Geschichte der Gemeinen in Schlesien, nach allen Fürstenthümern, vornehmsten Städten und Oertern dieses Landes, und zwar vom Anfange der Bekehrung zum christlichen Glauben vor und nach Hu_i, Lutheri und Calvini Zeiten bis auf das gegenwärtige 1768. Jahr. Leipzig-Liegnitz 1768, s.214.
- 6 Fuchs, Gottlieb: Materialien, s.22,24.
- 7 Conrads, Norbert: Die Rakatholisierungspolitik, s.99-119.
- 8 Žáček, Rudolf: Těšínsko, s.32,41.
- 9 Conrads, Norbert: Die Rekatholisierungspolitik, s.111-114.
- 10 Jakob Schickfuss se stal od r. 1603 rektorem protestantské školy v Břehu a od r. 1613 radou břežského knížete Jana Kristiána. Jeho dílem je *Schlesische Chronica*, vydaná v Jeně v r. 1625. /V téže roce vyšla v Lipsku jeho *Neuvermehrte Schlesischechronika und Landesbeschreibung*/. Ferdinand II. si ho vyhlédl za komorního fiskála ve Slezsku

- v r. 1624 a povýšil ho do šlechtického stavu /von Neudorf/. Schickfuss potom přestoupil ke katolictví a 25 listů v kronice, kde se mluvilo nepříznivě o katolických institucích, nahradil novými, které v dřívějších vydáních dal vyměnit /„, vorbinden lie_“/. *Srov.Allgem.deutsche Biographie*, sv.31, Leipzig 1890, s.175.
- 11 Winkelbauer, Thomas: Fürst und Fürstendiener. Gundaker von Liechtenstein, ein österreichischer Aristokrat des konfessionellen Zeitalters. Wien-München 1999. Již dříve této korespondence použil a s některými nepřesnostmi data z ní zveřejnil Popiolek, Franciszek: *Stosunki polsko-ślaskie w czasie wojny 30-letniej*. Zanie Ślaskie 11, 1935, s. 29-32.
- 12 Winkelbauer, Thomas: Fürst und Fürstendiener, s.519. Vše zde i dále na základě Hausarchiv der regierenden Fürsten von Liechtenstein, Vaduz – HALV a dtto Wien HALW.
- 13 Friedrich von Cardinal, pocházel ze staré estonské rodiny, na Těšínsko přišel v souvislosti se svatbou Adama Václava s dcerou vévody Gottharda Kuronského v r. 1595. F. Popiolek mylně napsal, že k oltáři ji násilím přivedl kardinál Dietřištejn. Jméno Cardinal asi pokládal za hodnost. Popiolek, Franciszek: *Stosunki*, s.29.
- 14 Winkelbauer, Thomas: Fürst und Fürstendiener, s. 513-515.
- 15 Gundakar z Lichtenštejna se pokusil ještě za života Bedřicha Viléma budovat ekonomické vazby mezi svými moravskými statky a Těšínskem. Zajímal se zejména o obchod s vínem, které dodával z panství Uherský Ostroh do Těšína. Dne 19. listopadu 1623 se omlouval správčům knížectví za horší kvalitu poslední dodávky. Sděloval jim také, že získal na Moravě panství, na němž bylo 1500 poustek a žádal, aby mu poslali

- vhodné lidi k jejich osazení. Zvláště si přál tkalce, kterým by mohl také prodávat víno ze svých vinohradů. Viz. Popiolek, Franciszek: Stosunki, s.30.
- 16 Winkelbauer, Thomas: Fürst und Fürstendiener, s. 520
 - 17 Tamtéž, s. 522.
 - 18 Tamtéž, s. 523.
 - 19 Matějka, František: Morava za třicetileté války. Praha 1992, s.139-141: Fukala, Radek: Dánský vpád do Slezska a rozklad opavské stavovské společnosti. Sl.s.99,2001, s.81-94.
 - 20 Matějka, František: Morava za třicetileté války, s. 142-143.
 - 21 Tamtéž, s. 145-151.
 - 22 Zukal, Josef: Die Liechtensteinsche Inquisition in den Fürstentümern Troppau und Jägerndorf aus Anlass des Mansfeldschen Einfalls 1626-1627. Troppau 1912: týž: Slezské konfiskace 1620-1630. Pokutování provinilých šlechticů v Krnovsku, Opavsku a Osoblažsku po bitvě bělohorské a po vpádu Mansfeldově. Praha 1916.
 - 23 Grobelný, Andělín: Ke kulturním stykům Těšínska s polskými zeměmi v 15.-17.století. Těšínsko 1967, č.1,s.7-10.
 - 24 Biermann, Gottlieb: Geschichte des Herzogthums Teschen. Teschen 1863, s. 229
 - 25 D' Elvert, Christian: Beiträge zur Geschichte der böhmischen Langer, insbesondere Mährens im siebzehnten Jahrhunderte. Sv.4. Schriften der Hist.-statist. Section, 23, Brünn 1878, s.37.
 - 26 Winkelbauer, Thomas: Fürst und : Fürstendiener, s. 520.
 - 27 Tamtéž, s. 524.
 - 28 Gundakara a jeho bratra Maximiliána z Lichteštejna povýšil císař Ferdinand II. do stavu dědičných říšských knížat – s přeskocněním hraběcího stavu – 12. září 1623. V diplomu se výslovně zdůrazňovalo, že se tak stalo pro jejich zásluhy a věrnost za povstání rebelů v předchozích letech. Nejstarší z bratrů Karel by povýšen do knížecího stavu arcivévodou Matyášem již v r. 1608, když se stal o rok dříve členem jeho tajné rady. Viz Winkelbauer, Thomas: Fürst und Fürstendiener, s. 198-199.
 - 29 ZAO / Zemský archiv v Opavě, fond Král. úřad, sig. 9/27, sv.I, zpráva komorního regenta Eckhardta Slezské komory, dat. Těšín 10. ledna 1680.
 - 30 Winkelbauer, Thomas: Fürst und Fürstendiener, s. 525
 - 31 Rekatolizační tlak se soustředil především na hlavní město knížectví. V městské knize těšínské stojí zápis: „Když leta 1629 město Těšín k náboženství katolickému skrze lid vojenský, totiž chorvatské rejthary přinuceno bylo ...“ Volf, Josef: Lament měšťanů z Těšína r. 1629. ČČM /Časopis Musea Království českého/, 85, 1911, s.465.
 - 32 Grobelný Andělín: Kronika kulturních styků Těšínska a Slovenska v 16.-18 století. Těšínsko 1966, č.1, s.12-13.
 - 33 Volf, Josef: Lament měšťanů z Těšína, s. 465-471: Patzelt, Herbert: Lamentatio der Bürger zu Teschen im J. 1629. Jahrbuch der Ges. für die Gesch. des Protestantismus in Österreich, 77, 1961, s. 103-118.
 - 34 ZAO, Král. úř., sig.9/27, sv.II, f.269.
 - 35 Tamtéž, f.181.
 - 36 Např. na panstvích Náměšť n. Osl., Rosice a Troubsko, která koupil v r. 1628 Jan Křtitel Verda z Verdenberka od Karla st. z Žerotína, součástí intenzifikace hospodaření na panství a integrace těchto držav mezi ostatní Verdenberkova panství bylo kromě jmenování nových úředníků i přísnější sledování náboženského života obyvatel a zavedení němčiny jako jediného úředního jazyka při správě panství a ve styku s ní. Srov. Knoz, Tomáš: Správní a hospodářská reforma na náměšťském panství po roce 1628. ČMM,96,1997, s. 139-140.
 - 37 Geschichte Schlesiens, sv.2 die Habsburger Zeit 1526-1740. Vyd. Ludwig Petry a Jos.Joachim Menzel. Stuttgart 20003, s. 54.
 - 38 Winkelbauer, Thomas: Fürst und Fürstendiener, s.525.
 - 39 Tamtéž, s.54.
 - 40 Tamtéž, s.475.
 - 41 Tamtéž, s.474.
 - 42 „Polskými humory“ či zvyklostmi, mentalitou, se mohl rozumět nedostatek kázně v politickém vystupování a jednání a vůbec nedostatek respektu k nadřízeným autoritám.
 - 43 Tamtéž, s.525.
 - 44 Knížectví Liechtenstein se však podařilo vytvořit na počátku 18. století, když kníže Jan Adam /1657-1712/ z Karlovy linie dokázal racionalizací hospodářské správy svých panství /úspory na personálu, drastické zvýšení robot/ zvětšit celkové příjmy a koupit m.j. říšsky bezprostřední panství Schellenberg r. 1699 a hrabství Vaduz r. 1712 od zadlužených hrabat z Hohenems. Kníže Antonín Florián z Gundakarovy linie dosáhl pak v r. 1719 povýšení tohoto hrabství na říšské Knížectví Liechtenstein. Srov. tamtéž, s. 64-65, 341-345: Hosák, Ladislav: Historický místopis země moravskoslezské. Praha 1938, s.114-115,411.
 - 45 U T. Winkelbauera Caspar Petřin v. Střenkowitz.
 - 46 Tamtéž, s.526.
 - 47 Tamtéž, s.521.
 - 48 Tamtéž, s.527.
 - 49 Tamtéž.
 - 50 Tamtéž, s.521.
 - 51 Tamtéž, s. 527-528.
 - 52 Tamtéž, s. 537
 - 53 Tamtéž, s. 538
- Bretholz, Berthold: Neue Actenstücke zur Geschichte des Schwedenkrieges in Mähren

Listiny k dějinám Bruzovic ve fondech Státního archivu v Cieszyně

David Pindur

Bruzovice (okr. Frýdek – Místek) se mohou jako málokterá obec na Těšínsku pyšnit vedle ukázkového zpracování svého dějinného vývoje¹ také poměrně vysokým počtem dochovaných pergamenových listin. Vedle souboru sedmi exemplářů z 18. století, uložených ve Státním okresním archivu ve Frýdku - Místku², a dvou listin v Zemském archivu v Opavě a jeho pobožce v Olomouci³, je to nezanedbatelné množství cenného materiálu, nacházejícího se dnes na území sousedního Polska. Archiwum Państwowe w Katowicach, oddział w Cieszynie vlastní kolekci devate-

nácti listin⁴, které byly Isidoru Valoškovi, vynikajícímu dějepisci Frýdecka, i ostatním badatelům nedostupné, případně znali jejich znění z pozdějších confirmací. Ještě roku 1902 byly mnohé z těchto pramenů uloženy v Museu Matice Opavské a publikovány rege-stovou formou ve Věstníku Matice Opavské.⁵ Z Opavy se dostaly ještě před rozpadem rakousko – uherské monarchie do Těšína, v němž zůstaly i po rozdělení města mezi oba nástupnické státy – ČSR a Polsko. Pouze čtyři z těchto cenných pramenů zařadil Emerich Němec do svého Listináře Těšínska.⁶

Zatímco listiny uložené ve frýdecko – místeckém Státním okresním archivu již prošly náročnou konzervací, která se potýkala hlavně s jejich značným znečištěním, většina cieszynských dokumentů na ni teprve čeká. I přes tuto skutečnost však nejsou pergameny příliš poškozeny a text listin je dobře čitelný. Byly psány českým jazykem, u dvou fundačních listin bruzovského kostela se vyskytují i pozdější latinské záznamy z arcijáhenské visitace farnosti. V následujícím přehledu je kromě regestů obsahů pojednáno vždy zvlášť o stavu každé z listin, jejich rozměrech, nechybí informace o přivěšené pečeti či její absenci. Právě veliký počet dochovaných pečeti a jejich torz u bruzovských listin v Cieszyně má značnou vypovídací hodnotu i pro heraldickou a sfragistickou práci.

Jelikož je převážná většina listin české odborné i laické veřejnosti neznámá, chce tento příspěvek posloužit jako pomůcka i doplněk ke studiu hospodářských a sociálních vazeb jedné z nejstarších vsí těšínského knížectví.

1. 1434 srpen 24. Těšín
Arnošt z Tvorkova, pán na Polské Ostravě, přijímá od Boleslava II., Přemysla II., Václava I. a Vladislava I., knízat těšínských a hlohovských, jako zástavu na čtyři roky hrad a město Frýdek s vesnicemi Baškou, Bruzovicemi, Lhotami, Starým Městem a místeckým manstvím za částku 500 kop českých grošů.

Pergamenový originál. Místo uložení: APC, fond ZDPP, sign. 8. Listina je dobře zachovalá, o rozměrech 46,8 × 25,3 cm; plika 3,3 cm. Průřezy po osmi pečetích. Jazyk český.

Edice textu listiny viz Prasek, Vincenc: Dějiny knížetství Těšínského. Opava 1894, s. 186 – 189; LT č. 168.⁷ Regest viz Němec, E.: c. d., č. 9.

2. 1458 červenec 13. Těšín
Václav I., kníže těšínský a hlohovský, daruje dědičné pustou roli a zahradu u kostela v Bruzovicích Šimkovi z téže vsi a ustanovuje roční dávky těšínskému knížeti ve výši půl kopy, rozdělené do tří částek po 10 groších, které mají být placeny na sv. Jana Křtitele, sv. Michaela archanděla a v masopustu. Kromě toho má Šimek postupovat knížeti pastuší a šarvach a poskytovat služby bruzovskému faráři.

Pergamenový originál. Místo uložení: APC, fond KC, sign. P – 1. Listina je dobře zachovalá, o rozměrech 28,5 × 15,2 cm; plika 4,8 cm. Bez pečeti. Jazyk český.

Znění textu listiny dosud nebylo publikováno.⁸ Regest viz VMO, 1902, č. 10, s. 48.

3. 1520 březen 12. Těšín
Kazimír II., kníže těšínský a hlohovský, potvrzuje Janu Bruzovskému z Bruzovic a jeho synům Jindřichovi a Jakubovi kup vsi Hradiště ve výši 600 uherských zlatých od Filipa Borinského z Roztropic. Kníže si však z Hradiště vyhrazuje službu jednoho střelce na koni podle starobylého zvyku.

Pergamenový originál. Místo uložení: APC, fond ZDPP, sign. 47. Listina je zachovalá, o rozměrech 30,7 × 18 cm; plika 5 cm. K originálu je přivěšena poškozená pečeť Kazimíra II. Jazyk český.

Edice textu listiny viz Pindur, D.: Těšínsko za vlády piastovského knížete Kazimíra II. (1477 až 1528). Ročníková práce ÚHM FPF Slezské univerzity, Opava 2003, textová příloha č. 9. Regesty viz VMO, 1902, č. 10, s. 49; LT č. 421.

4. 1526 prosinec 12. Těšín
Anna, kněžna těšínská a markraběnka braniborská, potvrzuje Jaroslavu Bruzovskému z Bruzovic zástavu deseti osedlých ve vsi Hradiště a tamního pustého fojtství za 200 uherských zlatých od Jindřicha Hradišského, který si na deset let ponechal hradišský mlýn, půlku lesa a část řeky tekoucí k mlýnu.

Pergamenový originál. Místo uložení: APC, fond ZDPP, sign. 111.⁹ Listina je dobře zachovalá, o rozměrech 32,7 × 20,4 cm; plika 4,4 cm. K originálu je přivěšeno torzo pečeti na pergamenovém pásku. Jazyk český.

Znění textu listiny nebylo dosud publikováno. Regesty viz VMO, 1902, č. 10, s. 49; LT č. 450.¹⁰

5. 1539 září 22. Frýdek
Jan z Pernštejna a na Helfštejně, poručník Václava III. Adama, knížete těšínského a hlohovského, povoluje poddaným z Bruzovic zřídit uprostřed vsi u těšínské silnice rybník, z kterého nejsou povinni v budoucnu odevzdávat žádné dávky.

Pergamenový originál. Místo uložení: APC, fond KC, sign. P – 5. Listina je zachovalá, o rozměrech 29 × 13,6 cm; plika 4,9 cm. K originálu je přivěšena pečeť Jana z Pernštejna z hnědého vosku¹¹ na pergamenovém pásku. Jazyk český.¹²

Edice textu listiny viz LT č. 491. Regest viz VMO, 1902, č. 10, s. 50.

6. 1584 srpen 18. Frýdek
Jan starší Bruntálský z Vrbna, hejtman knížectví opavského, Václav Sedlnický z Choltic, sudí knížectví opavského, Mikuláš Karvinský, maršálek knížectví těšínského a další svědci potvrzují kupní smlouvu, kterou prodává Stanislav Pavlovský z Pavlovic, olomoucký biskup, frýdecké panství¹³ Bartoloměji Bruntálskému z Vrbna. Jsou zde mj. upřesněny některé sporné hraniční body na řece Ostravici aj.

Pergamenový originál. Místo uložení: APC, fond ZDPP, sign. 103. Listina je zachovalá, o rozměrech 70,4 × 52,8 cm; plika 7 cm. K listině je přivěšeno devět pergamenových pásků bez pečeti. Jazyk český.

Znění textu listiny nebylo dosud publikováno.¹⁴

7. 1596 červen 12. Frýdek
Bartoloměj Bruntálský z Vrbna, majitel frýdeckého panství, daruje poddanému Adamovi Staroveskému z Bruzovic dědičné volenství a osvobozuje jej od všech pších i povozních robot. Pouze v případě přestavby frýdeckého zámku je Staroveský povinen přivážet kamení a vápno. V době konání městských jarmarků má hlídat s dlouhou ručnicí a šavlí bránu frýdeckého zámku. Za volenství má řádně platit na sv. Jiří a na sv. Václava.

Pergamenový originál. Místo uložení: APC, fond KC, sign. P – 8. Listina je velmi poškozená, o rozměrech 43,5 × 26 cm; plika 6,5 cm. K listině je přivěšeno torzo pečeti na pergamenovém pásku. Jazyk český.

Znění textu listiny nebylo dosud publikováno.

8. 1668 leden 27. Frýdek
František Eusebius, hrabě z Oppersdorfu, majitel frýdeckého panství, potvrzuje poddanému Jurovi Řehákovi z Bruzovic darovací listinu Václava III. Adama, knížete těšínského a hlohovského, z roku 1557 na dědičné volenství. Řehák má za volenství řádně platit na sv. Jiří a sv. Václava dohromady 1 slezský zlatý 30 grošů, za robotu ve stejné dny dohromady 6 slezských zlatých 18 grošů, ve stejné dny také naturální dávky: 5 slepic, 30 ks vajec, 2 věrtele 2 korce pšenice, taktéž ječmene, věrtel a korec ovsu. Navíc je povinen odevzdávat roční tacmo 2 věrtele pšenice a 2 věrtele ovsu bruzovskému faráři.

Pergamenový originál. Místo uložení: APC, fond KC, sign. P – 16. Listina je velmi poškozená, o rozměrech 63,3 × 31 cm; plika 4 cm.

K listině jsou přivěšeny tři pečeti z červeného vosku v dřevěných pouzdrech.¹⁵ Jazyk český.

Znění textu listiny nebylo dosud publikováno. Regest viz VMO, 1902, č. 10, s. 62.

9. 1669 březen 3. Frýdek
František Eusebius, hrabě z Oppersdorfu, potvrzuje poddanému Jurovi Stachovi z Bruzovic darovací listinu Václava I., knížete těšínského a hlohovského, z roku 1458 na dědičné volenství. Stach má i dále za volenství řádně platit roční dávky, rozdělené na částky po 16 groších, které mají být placeny na sv. Jana Křtitele, sv. Michaela archanděla a v masopustu. O Velikonocích musí vrchnosti odevzdat čtyři slepice a kopu vajec, navíc postupovat pastuší a šarvach. Dále je povinen odevzdávat roční tacmo bruzovskému faráři.

Pergamenový originál. Místo uložení: APC, fond KC, sign. P – 17. Listina je zachovalá, o rozměrech 70 × 41,1 cm; plika 5,8 cm. Bez pečeti. Jazyk český.

Znění textu listiny nebylo dosud publikováno. Regest viz VMO, 1902, č. 10, s. 62.

10. 1682 leden 30. Bruzovice (fara)
Magdaléna Čabaková, frýdecká měšťanka, zakládá za sebe a svého zesnulého manžela Tomáše fundaci 20 slezských tolarů pro farní kostel sv. Stanislava v Bruzovicích. Farář má z této fundace za života fundátorky sloužit dvě mše sv. ročně. Po její smrti ročně také dvě mše sv. za oba manžely, při kterých mají být zpívány litanie o Nejsvětějším jménu Ježíšově a kostel má k tomuto účelu darovat svíce.

Pergamenový originál. Místo uložení: APC, fond KC, sign. P – 21. Listina je velmi poškozená, o rozměrech 31,2 × 21,9 cm; plika 4,5 cm. Na listině jsou otřeseny dvě kněžské sekretní pečeti.¹⁶ Jazyk český a latinský.¹⁷

Znění textu listiny nebylo dosud publikováno.

11. 1683 září 30. Bruzovice (fara)
Jiří Šavel, fojt v Bruzovicích, zakládá s manželkou Markétou fundaci 25 tolarů slezských pro farní kostel sv. Stanislava v Bruzovicích. Částku přijímá pod interest bruzovský kostelník Jiří Grygar, který se z ní zavazuje platit faře ročně 1 slezský tolar 18 grošů až do plné výše. Z fundace má farář dostávat ročně 30 grošů, žák¹⁸ a kostel po 9 groších, kostelník 6 grošů. Za života fundátorů mají být z této fundace slouženy ročně dvě mše sv., taktéž po

jejich smrti, při mších má žák zpívat litanie o P. Marii a o Nejsvětějším jménu Ježíšově, kostel má k tomuto účelu darovat svíce a kostelník povinnost je zažítat.

Pergamenový originál. Místo uložení: APC, fond KC, sign. P – 60. Listina je zachovalá, o rozměrech 32,5 × 26,7 cm. Bez pečeti. Jazyk český a latinský.¹⁹

Znění textu listiny nebylo dosud publikováno.

12. 1698 duben 20. Frýdek
Ludovika Marie, hraběnka Pražmová, potvrzuje poddanému Pavlovi Pitříkovi z Bruzovic darovací listinu hraběte Bartoloměje Bruntálského z Vrbna z roku 1590 na volenství se dvěma lány pole a osvobozuje jej od všech pšních a povozních robot (jednalo se o potvrzení listiny rytíře Jana Trnky z Ratibořan z konce 15. století). Pouze v případě přestavby frýdeckého zámku je Pitřík povinen přivážet kamení a vápno. V době konání městských jarmarků má hlídat bránu frýdeckého zámku. Za volenství má řádně platit roční dávky, rozdělené na dvě částky po jednom a půl zlatého, které mají být placeny na sv. Jiří a na sv. Václava.

Pergamenový originál. Místo uložení: APC, fond KC, sign. P – 26. Listina je zachovalá, o rozměrech 36 × 28,3 cm; plika 2,6 cm. K listině jsou přivěšeny dvě prázdné dřevěné pečetní pouzdra na žlutých stuhách. Jazyk český.

Znění textu listiny nebylo dosud publikováno. Regest viz VMO, 1902, č. 10, s. 66.

13. 1698 duben 20. Frýdek
Ludovika Marie, hraběnka Pražmová, potvrzuje poddanému Matějovi Míčkovi z Bruzovic darovací listinu Václava I., knížete těšínského a hlohovského, z roku 1458 na volenství. Míček má i dále za volenství řádně platit roční dávky, rozdělené na částky po 16 groších, které mají být placeny na sv. Jana Křtitele, sv. Michaela archanděla a v masopustu. Na sv. Michaela archanděla musí vrchnosti odevzdat čtyři slepice, navíc postupovat pastuší a šarvach a poskytovat služby bruzovskému faráři.

Pergamenový originál. Místo uložení: APC, fond KC, sign. P – 27. Listina je zachovalá, o rozměrech 35 × 22,2 cm; plika 3 cm. Bez pečeti. Jazyk český.

Znění textu listiny nebylo dosud publikováno. Regest viz VMO, 1902, č. 10, s. 66.

14. 1698 duben 20. Frýdek
Ludovika Marie, hraběnka Pražmová, potvrzuje poddanému Jurovi Stachovi z Bruzovic darovací listinu jejího otce, hraběte Františka Eusebia z Oppersdorfu, z roku 1669 na volenství.²⁰

Pergamenový originál. Místo uložení: APC, fond KC, sign. P – 28. Listina je zachovalá, o rozměrech 58,3 × 32,1 cm; plika 4,2 cm. K listině je přivěšeno prázdné dřevěné pečetní pouzdro na žluté stuze. Jazyk český.

Znění textu listiny nebylo dosud publikováno. Regest viz VMO, 1902, č. 10, s. 66.

15. 1698 květen 23. Frýdek
Ludovika Marie, hraběnka Pražmová, potvrzuje poddanému Janovi Božanovi z Bruzovic darovací listinu jejího otce, hraběte Františka Eusebia z Oppersdorfu, z roku 1692 na volenství a zahradu v Bruzovicích (v případě volenství se jednalo o potvrzení listiny Boleslava II., knížete těšínského a hlohovského, z roku 1450; zahrada patřila až do roku 1692 hornímu vrchnostenskému dvoru v Bruzovicích). Božan má i dále za volenství řádně platit roční dávku na sv. Jiří v celkové výši 1 slezský tolar, 25 grošů a 4 haléře. Ve stejný den musí vrchnosti odevzdat čtyři slepice a 15 vajec. Dále je povinen odevzdávat roční tacmo bruzovskému faráři.

Pergamenový originál. Místo uložení: APC, fond KC, sign. P – 29. Originál je zachovalý, o rozměrech 54,6 × 29,6 cm; plika 7,3 cm. K listině je přivěšeno prázdné dřevěné pečetní pouzdro na žluté stuze. Jazyk český.

Znění textu listiny nebylo dosud publikováno. Regest viz VMO, 1902, č. 10, s. 66.

16. 1700 říjen 12. Frýdek
Ludovika Marie, hraběnka Pražmová, potvrzuje obci Bruzovice povolení Jana z Pernštejna z roku 1539 na zřízení rybníka uprostřed vsi u těšínské silnice.²¹

Pergamenový originál. Místo uložení: APC, fond KC, sign. P – 31. Listina je zachovalá, o rozměrech 42,6 × 24 cm; plika 4,3 cm. K listině jsou přivěšeny dvě pečeti z červeného vosku v dřevěných pouzdrech na žlutých stuhách. Jazyk český.

Znění textu listiny nebylo dosud publikováno. Regest viz VMO, 1902, č. 10, s. 67.

17. 1708 říjen 20. Frýdek
František, hrabě Pražma, potvrzuje poddanému Pavlovi Pitříkovi z Bruzovic darovací listinu hraběte Bartoloměje Bruntálského z Vrbna, z roku 1590 na volenství a dva lány pole.²²

Pergamenový originál. Místo uložení: APC, fond KC, sign. P – 33. Listina je zachovalá, o rozměrech 59,5 × 26,9 cm; plika 4,5 cm. K listině je přivěšena pečeť z červeného vosku v dřevěném pouzdře na modré stuze. Jazyk český.

Znění textu listiny nebylo dosud publikováno. Regest viz VMO, 1902, č. 10, s. 67.

18. 1748 srpen 31. Frýdek
Jan Nepomuk, hrabě Pražma, potvrzuje poddanému Jurovi Petrekovi z Bruzovic darovací listinu jeho matky, hraběnky Marie Ludoviky Pražmové, z roku 1698 na zahradu v Bruzovicích.²³

Pergamenový originál. Místo uložení: APC, fond KC, sign. P – 41. Listina je zachovalá, o rozměrech 63 × 29,8 cm; plika 2,8 cm. K listině je přivěšena pečeť v dřevěném pouzdře na zelené stuze. Jazyk český.

Znění textu listiny nebylo dosud publikováno. Regest viz VMO, 1902, č. 10, s. 68 – 69.

19. 1748 září 5. Frýdek
Jan Nepomuk, hrabě Pražma, potvrzuje poddanému Jurovi Řehákovi z Bruzovic darovací listinu hraběte Františka Eusebia z Oppersdorfu z roku 1668 na volenství.²⁴

Pergamenový originál. Místo uložení: APC, fond KC, sign. P – 43. Listina je zachovalá, o rozměrech 66 × 40,8; plika 3,6 cm. K listině je přivěšena pečeť v dřevěném pouzdře na zelené stuze. Jazyk český.

Znění textu listiny nebylo dosud publikováno. Regest viz VMO, 1902, č. 10, s. 69.

POZNÁMKY

- 1 Starším dějinám Bruzovic věnoval pozornost již zesnulý PhDr. Isidor Valošek, který je kromě monografického zpracování (Bruzovice. Bruzovice 1970; Bruzovice. 2. Vývoj a sled pozemkové držby selské a chalupnické. Kaňovice 1989.) autorem celé řady časopiseckých článků. Viz Valošek, Isidor: Dolování železné rudy v Bruzovicích. Těšínsko. Dělnické hnutí a pokrokové tradice kraje (zvl. vydání), 1963, s. 8 – 10; týž: Bruzovice v období utužení nevolnictví 1620 až 1780. I. Těšínsko, 1968, č. 2 – 3, s. 38 – 40; II, 1969, č. 1, s. 36 – 41; III, 1969, č. 4, s. 23 – 26; IV, 1970, č. 3, s. 25 – 30; V, 1971, č. 1 – 2, s. 37 – 40; týž: Povinnosti bruzovských poddaných vůči frydecké vrchnosti a státu v 17. a 18. století. Těšínsko, 1997, č. 3, s. 4 – 8. Z další literatury viz Adamus, Alois: Z lejtříků dědiny Bruzovic. Beskydské besedy, 1916, č. 8, s. 122 – 127; 1916 – 1918, č. 9 – 10, s. 12 – 17; Mikoláš, Jaroslav Ludvík: Památník dobrovolných hasičů v Bruzovicích 1897 – 1937. Bruzovice 1937; týž: Vesnický knihovník Josef Stříž z Bruzovic. Těšínsko, 1968, č. 2 – 3, s. 23 – 28; Pindur, David: 330 let od začátku výstavby kamenného kostela v Bruzovicích. In: Sborník Státního okresního archivu ve Frýdku – Místku 5, 2004, s. 21 – 36; Pospíšil, Josef: Z památní knihy fary bruzovské. Věstník Matice Opavské 13, 1905, s. 1 – 18; Štovíček, Jan: Hamr v Bruzovicích v 15. století. Pobeskydí 3, 1969, č. 2, s. 7 – 11 aj.
- 2 SOKA ve Frýdku – Místku, fond Archiv obce Bruzovice (dále AOB), inventurní čísla 1 – 7. Jedná se o pergamenové listiny hrabat Františka a Jana Nepomuka Pražmů z Bílkova, majitelů svobodného stavovského panství Frýdek, z období let 1708 – 1748. Tyto listiny jsou potvrzeními (konfirmacemi) předchozích svobod a výsad.
- 3 ZA v Opavě, fond Slezský stavovský archiv (dále SSA), inv. č. 606, sign. B XX – I; ZA v Opavě, pobočka v Olomouci, fond Arcibiskupství Olomouc (dále AO), inv. č. 984, sign. E I c 6.
- 4 Archiwum Państwowe w Katowicach, oddział w Cieszynie (dále APC), fond Zbiór dokumentów pergaminowych i papierowych (dále ZDPP) a především fond Komora Cieszyńska (dále KC). Posledně jmenovaný fond obsahuje množství materiálu k dějinám frydeckého panství.
- 5 Zpráva o museu Matice Opavské. Věstník Matice Opavské (dále VMO), 1902, č. 10, s. 45 – 70.
- 6 Němec, Emerich (ed.): Listinář Těšínska (dále LT). Codex diplomaticus ducatus Tassinensis. I – IV. Český Těšín 1955 – 1966. Porovnej také s Němec, E.: Katalog listin k dějinám Těšínska ze Státního archivu v Cieszyně. Český Těšín 1958. V tomto přehledu však autor uvádí regest pouze jedné z těchto listin. Nemí to ojedinelý případ. Například v nedávné době byly objeveny v písemné pozůstatosti těšínského historika Matyáše Kasperlika (1801 – 1865), uložené v opavském Zemském archivu, asi tři desítky opisů doposud neznámých listin, uložených v 19. století pravděpodobně na katolickém farním úřadě v Těšíně. Viz Müller, Karel: Matyáš Kasperlik a dodatky k Listinári Těšínska. In: Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis 6, 2003, s. 236 – 239.

- 7 V LT je mylně uvedeno, že listina doposud nebyla editována.
- 8 Téměř shodná listina (lišící se pouze v některých slovech a v datu vystavení) vydaná knížetem Václavem I. pro stejného příjemce dne 29. června 1458 se nachází v ZA v Opavě, fond SSA, inv. č. 606, sign. B XX – I. Pergamenový originál této listiny je velmi poškozen, o rozměrech 29x10 cm; plika 3 cm. K listině je přivěšena pečeť knížete Václava I. na pergamenovém pásku. Jazyk český.
- 9 V inventáři tohoto fondu je listina chybně datována do roku 1596.
- 10 Emerich Němec v LT mylně uvádí, že se pergamenový originál této listiny ztratil.
- 11 Opis pečeti: **JAN * Z * PERN/.../** - dále poškozeno.
- 12 Tuto listinu konfirmoval dne 29. srpna 1748 majitel frydeckého panství hrabě Jan Nepomuk Pražma. Viz SOKA ve Frýdku – Místku, fond AOB, inv. č. 4. Pergamenový originál je dobře zachovalý, o rozměrech 64x23 cm; plika 3 cm. K listině je přivěšena pečeť hraběte Jana Nepomuka Pražmy z červeného vosku v dřevěném pouzdře na zelené stuze. Jazyk český.
- 13 Tj. zámek a město Frýdek s vesnicemi Lískovcem, Sedlišťemi, Bruzovicemi, Pazdernou, Dobrou (v originále jako Dobrá Zemice), Starým Městem, Vyšními Lhotami (v originále jako Vrchní či Horní Lhota), Nižními Lhotami (v originále jako Spodní či Dolní Lhota), Vojkovicemi, Skalici, Janovicemi, Baškou, Nošovicemi (v originále jako Potměnošovice), Pržnem a Lubnem. Hraběti Bartoloměji Bruntálskému z Vrbna připadl mj. také církevní patronát nad kostely frydecké, bruzovské a doberské farnosti.
- 14 Shodná listina týkající se prodeje frydeckého panství Bartoloměji Bruntálskému z Vrbna se nachází v ZA v Opavě, pobočka v Olomouci, fond AO, inv. č. 984, sign. E I c 6. Listina je dobře zachovalá, o rozměrech 75x53,5 cm; plika 7,5 cm. K listině je přivěšeno devět pečeti na pergamenových páscích. Jazyk český. Dva české copy tohoto dokumentu se nacházejí mezi písemnostmi z období držby frydeckého panství olomouckým biskupem Stanislavem Pavlovským z Pavlovic v letech 1581 – 1584. Viz ZA v Opavě, pobočka v Olomouci, fond AO, inv. č. 2219, sign. Temp 88, karton 481, fol. 328 – 337.
- 15 Jde o pečeť hraběte Františka Eusebia z Oppersdorfu, svobodného pána Karla Skrbenského z Hříště na Šenově a rytíře Jiřího staršího Ruseckého z Ejvaně na Horních Bludovicích, kteří listinu také vlastnoručně podepsali.
- 16 Jedná se o pečeť bruzovského faráře Ondřeje Antonína Josefa Bienka a šenovského faráře Jana Josefa Hennera. Svědkem zlistině byl také domaslavský farář Pavel Sedlický.
- 17 Fundační listina byla při visitaci bruzovské farnosti dne 21. května 1688 potvrzena latinským záznamem opolského arcibiskupa Martina Teofila Stephetia.
- 18 Žák = správce venkovské školy (lidově žok, scholaris, scholiarcha). Viz Adamus, Alois: Dějiny školství na Těšínsku. I. Moravská Ostrava 1926, s. 7.
- 19 Záznam z arcibiskupské visitace je totožný s předchozí listinou.

20 Viz č. 9.

21 Viz č. 5.

22 Viz č. 12. Vdova po Pavlovi Pitříkovi nechala listinu konfirmovat ve Frýdku dne 6. zář 1748 novým držitelem panství Janem Nepomukem, hrabětem Pražskou. Viz SOKA ve Frýdku – Místku, fond AOB, inv. č. 7. Pergamenová listina

je velmi poškozená, o rozměrech 60,5x29,5 cm; plika 3 cm. K listině je přivěšena pečť hraběte Jana Nepomuka Pražmy z červeného vosku v dřevěném pouzdře na modré stuze. Jazyk český.

23 Viz č. 15.

24 Viz č. 8.

Tři generace houslařů Slawinských z Orlové

Marta, Stanislav a Jan Slawinski

Někdy před osudnou srpnovou nocí roku 1968 jsem na požádání kolegyně ze Světa obrazů připravoval reportáž o Leopoldovi Slawinském, proslulém houslaři a výrobci unikátních strun. Navštívil jsem ho v jeho dílně ve staré, dnes už dávno zbořené, Orlové. A oněměl jsem úžasem v jak skromném, ovšem velice idylickém, prostředí, pracuje člověk, kterému skládají poklony přední hudebníci z celého světa a o kterém, kromě hudebního světa, široká veřejnost neměla ponětí. Už samotné prostředí vybízelo jako interiér k filmu o fascinující osobnosti umělce, který vedle vynikající houslařiny věnoval čas studiu, bádání a experimentům, což vyústilo ve vynález unikátních strun. Je jen málo osobností, s nimiž jsem se setkal, které na mne tak hluboce zapůsobily. Přesto z mého pera o houslaři nevzešla ani řádka, neboť mou novinářskou profesi přerušila na dvacet let ona srpnová noc. Ani víc než dvě desítky let však nevymazaly sugestivní příběh orlovského houslaře. A právě k němu mířily jedny z mých prvních kroků, když mi listopadová revoluce umožnila vrátit se ke své profesi. Pravda, ulička ve staré Orlové už byl zbořena, dílna se přestěhovala do nového objektu, ale houslař a setkání s ním bylo stejně fascinující jako před lety. Reportáž jako by se psala sama

a už nic nezabránilo jejímu otištění v roce 1991. Leopold Slawinski rok na to, bohužel, zemřel; zanechal však po sobě stopu, kterou jsem chtěl připomenout v Moravskoslezském kalendáři na rok 2005, který jsme s podporou grantu Krajského úřadu Moravskoslezského kraje ve spolupráci s doc. PhDr. Mečislavem Borákem připravili k vydání. Ke svým vzpomínkám na setkání s orlovským houslařem jsem v článku připojil stať „Leopold Slawinski a tradice houslařství na Těšínsku“, zveřejněnou v Těšínsku v roce 1980, č. 2, str. 27 - 28. Celý text jsem přirozeně poslal k autorizaci synům a pokračovatelům v díle Leopolda Slawinského. S překvapením jsem si pak vyslechl zásadní výhrady k části textu převzatého z Těšínska, kde se objevily nepochopitelné nepravdy, omyly a výmysly. Zasety neautorizovaným textem, bohužel, vzklíčily i v seminárních či diplomových pracích studentů vysokých škol.

Proto vznikl nový text, opírající se o dokumenty a jehož autory jsou Marta, Stanislav a Jan Slawinskí. Vzhledem k jeho rozsahu jsem nemohl celý příspěvek použít v kalendáři. Domnívám se, že pro zveřejnění v plném šíři je jeho místo v Těšínsku, kde po takřka patnácti letech napravit omyly a utne kořeny jejich dalšího šíření.

Miroslav Tyrlik

Tvořivý duch některých lidí je tak úžasný, že přetrvává celá staletí aniž upadne v zapomnění. A nemusí to být jen věhlasní malíři, sochaři, hudebníci či spisovatelé, ale mnohem skromnější tvůrci, jejichž jména jen poskrovnu zdobí galerie, málo se skví v učebnicích, přesto v historii vryli skromnou, nicméně nesmazatelnou stopu. K takovým patřil orlovský mistr houslař a strunař Leopold Slawinski (rodné jméno Sławiński), který rozezvučel smyčcové hudební nástroje koncertním mistrům v různých koutech světa. Jako vyučený houslař postavil několik desítek mistrovských houslí, za něž sklídl uznání i v mezinárodním měřítku a jeho struny ozvučely mnohé housle, violy, violoncella, gamby a violy d'a-

more, neboť si je s oblibou natahovali na své nástroje sólisté i členové předních hudebních těles. Světového věhlasu dosáhl svou novou, vlastní výrobní technologií strun, v níž se snoubí lahodný tón prastarých střevových strun s vlastnostmi moderních kovových a nylonových strun. Značku „Lanostra“ již více než půl století opravdu znají hudebníci na celém světě a jméno Slawinski je v hudebním světě smyčcových nástrojů skutečným pojmem. Houslařskou pochoď, kterou v roce 1925 zapálil výrobce hudebních nástrojů Jan Slawinski v obci Lazy u Orlové (dnešní Orlová-Lazy), pak po smrti svého otce Leopolda Slawinského v roce 1992 převzali a rozdělili si jeho dva synové Stanislav a Jan.

výrobce hudebních nástrojů

Jan Slawinski

(27.5.1889 – 29.11.1945)

houslař a strunař

Leopold Slawinski

(13.12.1921 – 1.8.1992)

struna LANOSTRA

(*1951)

houslař

Stanislav Slawinski

(*17.9.1953)

strunař

Jan Slawinski

(*10.8.1948)

Jan Slawinský s manželkou

Houslařská tradice rodu Slawinských sahá na začátek 20. století a navazuje na těšínskou školu nástrojářů, která zde povstala v 19. století a kterou reprezentovala především firma Georga Krywalského, která se zabývala výrobou smyčcových a dechových žestových nástrojů.

Jan Slawinski se narodil v roce 27. 5. 1889 v obci Porąbka-Czaniec, okres Myślenice, kraj Małopolska. V letech 1904–1908 se vyučil u firmy Georg Krywalski v Těšíně (Cieszyn) v oboru výroby hudebních nástrojů a zde pracoval do roku 1910. Poté odešel na praxi do Vídně a Štýrského Hradce do firmy Stowasser na výrobu dechových žestových nástrojů a houslařskou praxi ukončil u firmy Eduard Heidegger (*1851 v Passau - ?) v Linci. Na žádost svého učebního mistra Georga Krywalského (1866–1945) se vrátil v roce 1913 zpět do jeho firmy v Těšíně, kde pracoval až do doby, kdy narukoval za I. světové války na prezenční službu. V roce 1920 se oženil s Annou roz. Pieczkovou (1888–1972) a přistěhoval se do jejího rodiště v Horním Žukově, kde se v roce 1921 narodil jejich syn Leopold Slawinski. V roce 1923 se rodina Slawinských přestěhovala do Lazů u Orlové a Jan Slawinski začal pracovat jako horník na dole v Lazích. Asi po dvou letech byl v důsledku hospodářské krize propuštěn ze zaměstnání, 1. 6. 1925 vykonal před komisí Společenstva kovodělníků v Těšíně (Cech Metalowców w Cieszyńie) tovaryšskou zkoušku a obdržel tovaryšský list a na doporučení vedení závodu dolu Lazy dne 17. 11. 1925 získal povolení k provozování živnosti výroby hudebních nástrojů v Lazích. Zajišťoval opravy a dodávky hudebních nástrojů pro hornickou kapelou v Lazích, vojenskou hudbu posádky ve Frýdku-Místku a později i hudbu stavebního družstva ve Vítkovicích. V roce 1939 se rodina Slawinských přestěhovala do Orlové I, čp. 585. Zakladatel orlovské firmy na výrobu hudebních nástrojů Jan Slawinski zemřel 29. 11. 1945 v Orlové a jeho umění však našlo svého pokračovatele v synovi Leopoldovi.

Leopold Slawinski se narodil 13. 12. 1921 v Horním Žukově jako jediný syn Jana a Anny Slawinských. Po ukončení měšťanské školy nastoupil dne 1. 7. 1937 do učebního poměru na dobu 3 let jako

učení v oboru výroby hudebních nástrojů (pozn. smyčcových a dechových žestových nástrojů) do dílny svého otce Jana Slawinského, výrobce hudebních nástrojů v Orlové-Lazích. V letech 1938–1939 absolvoval krátkou praxi u mistra houslaře Mathiase Heinickeho (1873–1956) ve Wildsteinu, kterou bohužel přerušila II. světová válka. Učební doba vypršela v roce 1940 v době německé okupace. K závěrečným učňovským zkouškám však Leopold Slawinski nebyl připuštěn, protože rodina Slawinských odmítla přijmout tzv. Volkslistu a setrvala při své polské národnosti. Leopold Slawinski pracoval nadále v dílně svého otce jako pomocník do 9. 2. 1943. Pak byl německým pracovním úřadem v rámci totálního nasazení přemístěn do zbrojařského kovozávodu Mücke-Melder ve Fryštátě, kde pracoval až do 3. 5. 1945. Po osvobození se Leopold Slawinski vrátil do dílny svého otce a po jeho smrti převzal jako náměstek vedení vdovské živnosti matky Anny Slawinské. Ve funkci náměstka vyučil Leopold Slawinski v oboru výroby hudebních nástrojů - houslař v letech 1945–1949 učně Vladislava Konopku a v oboru výroba hudebních nástrojů žestových dva učně Bruno Bujoka (*1927) a Emila Pomykacze (*1930). Dne 21. 5. 1947 vykonal Leopold Slawinski dodatečně závěrečnou učňovskou zkoušku před komisí Obchodní a živnostenské komory v Olomouci a obdržel tovaryšský list. V Orlové v roce 1947 se Leopold Slawinski oženil s Annou roz. Wójcik (*1924 Brzeszcze, Polsko), v tomto manželství se narodili dva synové Jan (*1948) a Stanislav (*1953). Od roku 1949 používal k označení svých vlastních nástrojů vignety se symbolem orlice, vycházejícího ze starého historického orlovského znaku.

Samostatnou houslařskou živnost začal provozovat od 1. 1. 1956, kdy se matka Anna Slawinská vzdala vdovské živnosti ve prospěch svého syna a přešla do důchodu.

Do poloviny padesátých let byla orlovská houslařská dílna Leopolda Slawinského jedinou v ostravském kraji, která zajišťovala údržbu nástrojů členům profesionálních orchestrů a institucí: orchestry Státních divadel v Ostravě a Opavě, Ostravský symfonický orchestr, profesoři a posluchači Konzervatoře v Ostravě, hudebních škol aj. Mimo běžnou údržbu mistrovských smyčcových nástrojů se Leopold Slawinski věnoval také náročným restaurátorským pracem na starých mistrovských originálech a smyčcích a věnoval se i stavbě nových houslí. Používal převážně model Josefa Guarneriho del

Gesú 1743 (Paganini), ojediněle i Antonia Stradivariho 1715 (Le Messie). Se svými vlastnoručně vyrobenými houslemi se zúčastnil houslařských soutěží: Celostátní tónové soutěže smyčcových nástrojů pod záštitou Ministerstva kultury v Praze v roce 1954 a Mezinárodní houslařské soutěže v Poznani v Polsku v roce 1962 jeden nástroj (ocenění - diplom) a v roce 1967 dvoje housle (II. kolo – ocenění). Do Kruhu umělců houslařů při SČSKU (Svazu československých skladatelů a koncertních umělců) byl Leopold Slawinski přijat za kandidáta dne 13. 11. 1959, do stavu členství převeden dne 18. 11. 1969. Po přelomovém roce 1989 v historii naší republiky vznikla nástupnická organizace Asociace hudebních umělců a vědců (1990), jejíž členem je i Kruh umělců houslařů.

(Leopold Slawinski - člen od r. 1959, Stanislav Slawinski - člen od r. 1977, Jan Slawinski - člen od r. 1988, kontinuita jejich členství v těchto organizacích byla potvrzena.)

Od roku 1951 se Leopold Slawinski intenzivně věnoval výzkumu a výrobě individuálních strun pro smyčcové hudební nástroje, důležitému a aktuálnímu problému uměleckého houslařství. Po svých počátečních pokusech opravovat staré opotřebené struny v době akutního nedostatku strun v poválečném období na našem trhu a obzvláště po únoru r. 1948, nakonec přišel s myšlenkou vyrábět úplně nové vlastní struny.

Leopold Slawinski je autorem vlastní technologie a postupu výroby individuálních strun pro mistrovské smyčcové nástroje, pro jejichž výrobu si postupně vlastnoručně zkonstruoval i všechny potřebné stroje a zařízení. K vývoji strun Lanostra přispívali svými tvůrčími připomínkami i naši významní pedagogové, mezi jinými Dr. Josef Míčka, mnozí sólisté a členové našich předních orchestrů, komorních souborů a kvartet (PKO, FOK, ČF, OSO-dnes JFO, SKO-Bohdan Warchal, Československé kvarteto, Smetanovo, Janáčkovo, Dvořákovo, Brněnské, Ostravské kvarteto, Kvarteto hlavního města Prahy, Trávníčkovy kvarteto, Panochovy kvarteto, Kubínovy kvarteto aj.). Poradcem a inspirátorem nemalých úspěchů strun Lanostra byl Leopoldovi Slawinskému také profesor Ostravské konzervatoře Josef Sochor (1919-1991), absolvent PWSM v Krakově u Prof. Eugenie Umiňské a JAMU v Brně u Prof. Františka Kudláčka. Josef Sochor jako výborný houslista, pedagog a přítel Leopolda Slawinského testoval zvukovou kvalitu strun při jejich vývoji a patřil k nejpřísnějším kri-

tikům „dětských nemocí“ rodičích se strun Lanostra. Leopold Slawinski si rovněž vážil i oprávněných kritických připomínek ze strany koncertních umělců a kolegů houslařů. Kvalita a úspěch strun Lanostra jsou dány i faktem, že Leopold Slawinski byl zároveň houslařem i strunařem v jedné osobě a poznatky z těchto oborů dokázal velmi efektivně skloubit: při vývoji a výrobě vlastních strun Lanostra vhodně využil svých houslařských zkušeností a vědomostí a naopak dosažené výsledky při výzkumu strun se mu staly užitečnými při stavbě nových nástrojů a restaurátorských pracích u starých originálů. Díky variabilitě vlastních technologických postupů výroby strun se nejedna akustický problém nástroje vyřešil bez nutnosti zásahu do nitra nástroje a bylo tak možno pružně přizpůsobit se jeho individuálním potřebám a zároveň uspokojit subjektivní požadavky samotných hráčů na tyto nástroje. Tento přístup rovněž umožňuje vyrobit i individuální struny pro housle různých velikostí od 1/8, 1/4, 1/2, 3/4, 7/8 až k celým i pro ostatní nástroje smyčcového kvarteta a také pro smyčcové nástroje jiného ladění, staré violy, gamby a violy d'amore s dosažením nejvyšších zvukových kvalit. V roce 1976 vyrobil první prototyp strun uzpůsobených pro ladění o oktávu níž, čímž vznikly housle v barytonovém ladění použitelné pouze ve spojení s elektronikou, jejichž barva zvuku se podobá zvuku violoncella. Iniciátoři a současně i první uživatelé strun v barytonovém ladění byli brněnští jazzoví houslisté Aleš Jurda a Jan Beránek a pak následovali další. Leopold Slawinski při výrobě strun, kterou sám realizoval bez zaměstnanců, vždy kladl větší důraz na jejich vysokou kvalitu často na úkor vyrobeného množství. Samotná značka „Lanostra“ vystihuje podstatu konstrukce struny: lano - struna, v latinském překladu La nostra vyjadřuje Ta naše, struny jsou označovány znakem s názvem Lanostra a houslovým klíčem s průřezem lanka uprostřed.

Leopold Slawinski po celou dobu usiloval, aby struny zaujaly své důstojné místo v uměleckém houslařství jako aktivní činitel, který podstatně ovlivňuje výslednou zvukovou kvalitu smyčcových nástrojů. Zdůrazňoval nutnost souběžného řešení jak konstrukčních otázek vyvstávajících při stavbě nových i opravách smyčcových nástrojů, tak i otázky volby vhodného napětí individuálních strun, a poukázal na jejich přímou souvislost, která se u jednotlivých nástrojů promítá ve výsledném akustickém efektu. Zvuková kvalita strun, daná

*Anna, Leopold
a Jan Slawinski*

Leopold Slawinski při práci

snahou přiblížit se kladným vlastnostem, charakteru a kráse zvuku střevových strun, delší životnost a odolnost vůči klimatickým změnám daná použitou technologií a zejména individuálnost strun Lanotra vhodných pro různé typy smyčcových nástrojů potvrdily prioritní význam a opodstatněnost symbiózy oborů houslař a strunař i do budoucna. Leopold Slawinski vyvinul ustálenou technologii tří základních druhů individuálních strun Lanotra pro mistrovské nástroje smyčcového kvarteta, staré violy, gamby a violy d'amore: dva druhy celokovových strun na pružném ocelovém lanku Lanotra-měkké (zelené a žluté vinutí) a Lanotra-zvlášť měkké (červené a žluté vinutí) a struny na nekovovém pružném předepjatém jádru z umělých vláken Lanotra-Nekov (vznik v roce 1971 - červenožluté vinutí melír).

Struny Lanotra se rozlétly do celého světa a zněly na nástrojích předních českých umělců, svůj zvuk si už dávno vydobily i široko daleko za hranicemi Československé republiky především díky našim umělcům, o čemž svědčí děkované dopisy a pohlednice z mnoha evropských zemí, z USA, Japonska, Mexika, Austrálie, Kanady, Nového Zélandu, Argentiny, Indie aj. V šedesátých letech po několik let vedl pro posluchače V. ročníků smyčcového oddělení ostravské konzervatoře instruktáže ve své dílně.

Leopold Slawinski vyučil v letech 1968 až 1977 v oboru houslař svého syna Stanislava Slawinského (*17. 9. 1953). V roce 1969 se podruhé oženil s Jindřiškou Kottasovou roz. Mirkovou (*7. 3. 1923 v Karvině). V roce 1981 se ateliér Leopolda Slawinského v důsledku poddolování přestěhoval do Orlové III-Poruby, Kpt. Nálepky 903. Začátkem osmdesátých let Leopold Slawinski postupně zaučoval ve výrobě strun Lanotra i svého staršího syna Jana Slawinského (*10. 8. 1948). Leopold Slawinski zemřel 1. 8. 1992 v třinecké nemocnici.

Vladislav Konopka (1930 až 1983) z Orlové-Lazů po absolvování vojenské prezenční služby (1951-1953) u svého mistra Leopolda Slawinského pracoval jako houslař až do roku 1960, kdy mu tehdejší politické poměry neumožnily v práci v ateliéru Leopolda Slawinského nadále pokračovat.

Podle vzpomínek Leopolda Slawinského to byl nadaný houslař s všestrannými tvůrčími schopnostmi. Pod vedením Leopolda Slawinského postavil pár houslí, vlastní tištěné vignety výrobce nepoužíval, vypaloval uvnitř korpusu kovové razidlo zn.: „WK“, většinou náplní jeho práce

byly opravy. V této pohnuté době zákony neumožňovaly houslaři Leopoldu Slawinskému nadále Vladislava Konopku zaměstnávat. Proto se houslař Leopold Slawinski opakovaně pokoušel vyjednat dohodu se státními institucemi (divadla, OSO aj.) zaměstnat Vladislava Konopku v roli houslaře a opraváře alespoň na 1 dílčí zaměstnanecký úvazek, avšak tyto pokusy v uvedených institucích ztroskotaly a definitivně způsobily to, že kvalifikovaný odborník – houslař Vladislav Konopka byl nucen nastoupit do zaměstnání jako povrchový pracovník na dole (Ant. Zápotocký) v Lazích. Jeho technické a tvůrčí schopnosti se promítly později rovněž v novém zaměstnání, byl vyhledávaným a mnohokrát oceňovaným zlepšovatelem.

Stanislav Slawinski se narodil 17. 9. 1953 v Karvině. Od mládí se zajímal o práci svého otce. Po ukončení povinné školní docházky byl

učněm a vykonával praxi v době 1. 9. 1968 až 29. 11. 1977 v oboru uměleckého houslařství u svého otce Leopolda Slawinského. Za člena Kruhu umělců houslařů byl přijat dne 29. 11. 1977. Aprobační zkoušku v oboru houslař složil dne 23. 5. 1977 v ateliéru mistra houslaře Vladimíra Pilaře v Hradci Králové. Pracuje samostatně převážně na opravách mistrovských smyčcových nástrojů a smyčců, zabývá se restaurováním starých mistrovských originálů. Nové nástroje staví podle modelu Gaurneriho del Gesù. V letech 1977 a 1981 se zúčastnil se svými houslemi mezinárodní soutěže houslařů v Poznani, kde získal diplomy a ocenění. K označení svých vlastních nástrojů používá rovněž jako jeho otec vignetu se symbolem orlovské orlice, vycházejícího ze starého orlovského historického znaku

Na nástroje jeho výroby hrají koncertní umělci i v Rakousku, Německu, Finsku, Norsku a Slovensku. V současné době pracuje pro stu-

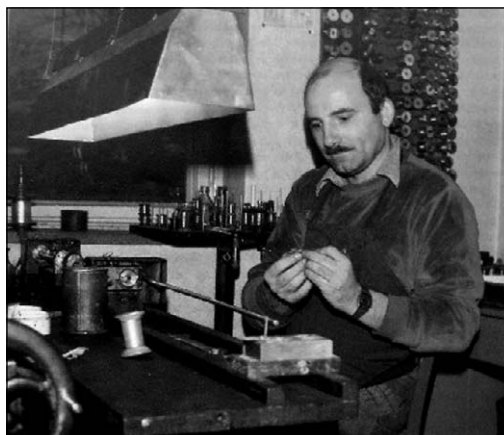
Leopold Slawinski a jeho syn Stanislav

denty konzervatoří, univerzit, AMU, členy a sólisty filharmonií, divadel a koncertní umělce po celé republice i v zahraničí. Houslař Stanislav Slawinski po celou dobu pracoval v ateliéru společně se svým otcem Leopoldem Slawinským (†1992) a po jeho smrti pracuje jako mistr houslař samostatně ve svém vlastním Houslařském ateliéru Stanislav Slawinski v Orlové-Porubě, Kpt. Nálepky 903 s označením dodnes.

Jan Slawinski se narodil 10. 8. 1948 v Karviné. V roce 1969 úspěšně absolvoval Ostravskou konzervatoř v oboru housle ve třídě Prof. Josefa Sochora. Po ukončení základní vojenské služby ve VUS v Bratislavě v roce 1971 hostoval v letech 1971 – 1977 jako houslista v zahraničních hudebních orchestrech v Makedonii a Egyptě. Po návratu pracoval jako učitel houslí na LŠU v Karviné až do roku 1990. Během svého pedagogického působení se zajímal o houslařskou práci svého otce a bratra a pomáhal zajišťovat drobné opravy a údržbu smyčcových hudebních nástrojů žákům na škole. V roce 1983 projevil zájem zapojit se intenzivněji do problematiky výroby individuálních strun a požádal o možnost provozování mimoškolní činnosti. Otec Leopold Slawinski postupně zaučil svého syna Jana Slawinského v oboru výroby individuálních strun Lanostra pro mistrovské smyčcové nástroje a v roce 1988 již pracoval

Jan Slawinski pod vedením svého otce samostatně. V rámci zajištění kontinuity na poli výroby individuálních strun Lanostra schválil dne 28. 6. 1988 ústřední výbor SČSKU na svém zasedání členství strunaře Jana Slawinského v Kruhu umělců houslařů. Dlouholeté zkušenosti Leopolda Slawinského v oblasti výzkumu a výroby individuálních strun Lanostra tak nepřišly nazmar a našly svého pokračovatele. Do února r. 2000 strunař Jan Slawinski pracoval v ateliéru se svým bratrem houslařem Stanislavem Slawinským na adrese Orlová – Poruba, Kpt. Nálepky 903 v budově, jejíž místnosti si vzhledem ke svému stáří více než 50 let vyžádaly velmi nutnou dlouhodobou generální opravu a rekonstrukci. Jan Slawinski se v této době rozhodl s ohledem na své pracovní závazky a z provozních důvodů přestěhovat se na náhradní působiště do malebných slezských Beskyd na vlastní rodinnou chatu v Košařiskách, kde od února r. 2000 pracuje ve svém vlastním Ateliéru Lanostra na adrese Košařiska čp. 0125, Milíkov u Jablunkova dodnes.

Jan Slawinsky při výrobě strun Lanostra

Karel Chýlek (1896-1942)

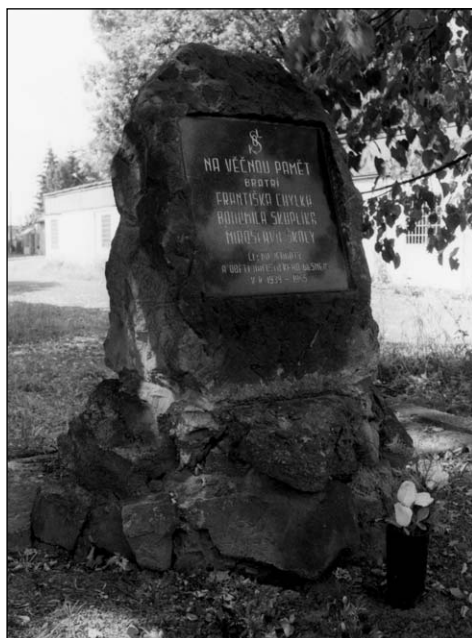
Bouřlivák a hrdina

12. prosince 1896 se v rodině Jana Chýlka, domkaře z Dobré narodil syn Karel. Chlapec rychle rostl a naplňoval dům č. 189 štěstím. Krásná příroda Podbeskydí a vlastenecká výchova předurčily celý jeho život. V září 1903 začal chodit do Obecné školy v Dobré.¹ Tehdy se však v Dobré učilo jen 5 ročníků, a proto talentovaný Karel pokračoval ve studiu ve městě.

Pro další život Karla byl osudným dnem 28. červenec 1914, kdy začala 1. světová válka. Možná, že sedmnáctiletý Chýlek věřil, že válka

bude krátká. Osmnácté narozeniny se však rychle blížily a válka stále trvala. Odveden byl v října 1915 a v prosinci byl již zapsán do kmenové knihy těšínského 100. pěšího pluku jako jedno-roční dobrovolník. Tento pluk byl národnostně strakatý jako celá monarchie. Sloužilo u něj asi 37% vojáků polské národnosti, 33% Čechů, 27 % Němců a 3% vojáků jiných národností.² C. k. armáda již sedmnáct měsíců krvácela na frontách a 100. pluk potřeboval právě doplnit stavy po vítězném průlomu ruské fronty u Gorlice.³

Mečislav Borák

*Památník padlých v Dobré
foto Aleš Milerský*

Již v roce 1916 se jako kadet ocitá se svým plukem na ruské frontě, kde zažil její rozpad, již ve funkci velitele čety. V roce 1917 se pak 100. pluk i s Karlem přemístil na frontu italskou. O jeho působení na frontách velké války nemáme bohužel příliš zpráv. Víme, že prodělal kulometný kurs a 5. března 1918 byl povýšen do první důstojnické hodnosti – na podporučíka.⁴ Na jihu Evropy jej zastihl i pražský převrat. Vrátil se zpátky do Slezska a jako vlastenec vstupuje do Národní gardy, která mu přiznává hodnost poručíka. Je zařazen jako staniční velitel na nádraží ve Frýdku. Tam, kousek od

domova, však dlouho nepobude, neboť jej velení rodící se československé armády již v prosinci pošle na Slovensko, kde nutně potřebuje odborníky a vojáky. Karel vykonával nejprve funkci kontrolního železničního orgánu v Trnavě a pak nádražního velitele v Komárově.⁵

Když se pokusili Maďari obnovit svou vládu nad Slovenskem, byli dočasně vytlačeni čs. orgány z jižní hranice. Po tomto ústupu byl poručík Chýlek zařazen k 39. střeleckému pluku, tedy k jednotce italských legionářů, kde vykonával funkci velitele čety.⁶ To je poměrně neobvyklé, legionáři měli dost svých velitelů, ale na druhé straně to svědčí o Chýlkových velitelských zkušenostech. S legionáři prodělal celé tažení proti Maďarům a po ukončení bojů se opět vrátil na dráhu a působil na staničních velitelstvích v Komárově a v Ipeľských Šáhách.

V roce 1920 se Karel vrací do Těšína, kde se právě slučuje bývalý 100. pěší pluk s vavříny slávy vracejícím se 8. střeleckým plukem „Slezským“ ruských legií. Sloučený útvar dostává jméno Pěší pluk 8. „Slezský“ a poručík Chýlek v něm získává místo velitele čety. O rok později to zase začíná v Maďarsku vřít, když se Karel Habsburský pokusil získat svatoštěpánskou korunu a s ní vládu nad Uherským královstvím. Československá vláda situaci nepodceňovala a vyhlásila mobilizaci svých vojsk.⁷ Poručík Chýlek je opět vyslán na samý jih Slovenska, neboť byl po dobu napětí staničním velitelem v Parkány, dnešním Štúrovu. Je to jistě ocenění schopností a zkušeností, které získal při prvním působení na jihu republiky.

Po skončení krize se v listopadu 1921 vrací na Těšínsko a byl ustanoven velitelem kulometné čety v Jablunkově. Na počátku května 1922 byl povýšen na nadporučíka, jenže pak přichází

první služební „hříšek“. 11. září se totiž opil a: „přijel na koni ve stavu silně opilém do ubikací 1. praporu, kde vzbudil všeobecné pohoršení u mužstva. Nato odjel přes Jablunkov do Návsí. V Jablunkově způsobil na několika místech sběh lidu a vzbudil svým chováním silně nepříznivý dojem u obyvatelstva.“⁸ Za tento přestupek ho velitel jednotky potrestal 21 dny domácího vězení. Kromě této příhody však byli nadřízení s nadporučíkem Chýlkem spokojeni, protože byl nejprve k 1. lednu 1923 ustanoven zástupcem velitele roty a v roce 1925 pak velitelem roty.

Slibně se rýsující kariéru mladého důstojníka (od ledna byl již kapitánem) však mohl přerušit prudký záblesk na konci května 1928. Nejprve se při vrhu ostrých ručních granátů zranil voják Vilém Schittenhelm, když zakopl a granát mu vybuchl v ruce. Byly zpřísněny bezpečnostní předpisy, a proto 30. května jde velitel roty nadporučík Chýlek osobně likvidovat nevybuchlý ruční granát. Ten však vybuchne a těžce jej zraní v obličeji.⁹ Karel byl ihned převezen do nemocnice ve Vítkovicích a později do vojenské nemocnice v Brně. Tam mu bylo vyňato levé oko. Jednooký důstojník musel nyní řešit těžké dilemma, zda si najít nějaké místo v civilním sektoru, nebo se pokusit vrátit do armády. Rozhodování mu jistě neulehčil ani fakt, že jeho místo již mezitím obsadil někdo jiný. Nakonec se rozhodl vrátit do armády, která představovala celý jeho život, a vzít zavděk místem velitele čety.¹⁰

Uznání se mu dostalo až v roce 1934. Nejprve byl povýšen na štábního kapitána a pak ustanoven velitelem pěší roty v Bohumíně. Nezdržel se zde však dlouho, neboť již o rok později byl převelen k Pěšímu pluku 12. do Komárna. Před jeho odchodem na Slovensko mu poděkoval velitel pluku plk. Berka: „Vyslovuji škpt. Pěch. Karlu Chýlkovi při jeho odchodu od pěš. Pluku 8. „Slezského“ za jeho dlouholetou výtečnou službu velitele čet i rot své pochvalné uznání.“¹¹

Na Slovensku byl škpt. Chýlek nejprve velitelem roty, později pobočníkem velitele náhradního praporu v Nových Zámcích a při mobilizaci v září 1938 velitelem náhradní pomocné roty v Bošanech. Svou funkci vykonával velice energicky a jeho velitel ho dával za vzor ostatním důstojníkům.¹² Protože Bošany ležely v území odstoupeném Maďarům, musel se celý náhradní prapor evakuovat na severnější slovenské území.

V československé armádě bylo povinností nadřízených alespoň jednou v roce hodnotit své podřízené. Tyto zásady jsou dodnes uloženy a můžeme se z nich dovědět mnoho informací o povaze a schopnostech aktivních ale i záložních důstojníků 1. republiky. Dne 8. ledna 1939 vyhotovil podplukovník Rudolf Rubeš poslední

předválečný posudek Karla Chýlka: Můžeme se do něj začíst: „...v každém ohledu spolehlivý, velmi svědomitý a pilný, nebojí se odpovědnosti. K podřízeným přísný, řízný, ale ne hrubý, dobře o ně pečuje a je oblíben. Příjemného repr. zevnějšku, libuje si v bezvadném stejnokroji. Jako velitel se osvědčuje znamenitě. Tyto vlastnosti byly zejména patrný v těžkých dobách mobilizace, demobilizace a evakuace. Vlastní ukázněností strhuje své podřízené, před šikem i v boji je příkladný. V provádění bojových úloh je nekompromisní, zcela spolehlivý a krajně průbojný. Všestranně upotřebitelný důstojník.“¹³

Po okupaci Čech, Moravy, Slezska a vzniku slovenského státu se Karel vrací do rodného kraje. Nebylo mu však souzeno konečně si odpočinout. Jako dobrý vlastenec se nemohl smířit s porobením národa a zapojil se do domácího odboje.

V této době podplukovník Edmund Klímek organizoval krajské velitelství Obrany národa s centrem v Moravské Ostravě. Obrana národa měla být vlastně podzemní armádou složenou ze spolehlivých Čechů. Hodlala se dostupnými prostředky vybavit zbraněmi, municí i dalším vojenským materiálem a připravit se na protiněmecké povstání. ON¹⁴ se snažila vytvořit pevnou a pružnou organizaci se schopnými veliteli v čele. Hlavní velitelství bylo v Praze, jemu byla podřízena zemská velitelství a těm krajská. V rámci kraje Moravská Ostrava fungovala okresní velitelství v Moravské a Slezské Ostravě, Místku, Frenštátě, Frýdku, Opavě, Novém Jičíně, Hranicích na Moravě, Valašském Meziříčí a Rožnově.¹⁵ Pplk. Klímek obsazoval místa okresních velitelů lidmi, které dobře znal a na jejichž vlastenectví, odvahu a schopnosti se mohl spolehnout.

Výstavbou okresu Frýdek proto pověřil podplukovník Klímek svého známého, bývalého důstojníka 8. pěšího pluku, štábního kapitána Karla Chýlka. Měl neprodleně vybudovat ve svěřeném úseku organizační síť, najít dostupné zbraně a bezpečně je ukrýt.¹⁶

Škpt. Chýlek pravděpodobně začal organizovat okresní štáb, ale ze zatím nezjištěného důvodu se tento štáb nerozvinul. Když pozdější krajský velitel štábní kapitán Mácha se svým pobočníkem poručíkem Ruskem prováděli v polovině července 1939 kontrolu podřízených okresních velitelství, navštěvují pouze velitele místeckého okresu štábního kapitána Rozehnal,

o Frýdku nepadlo ani slovo.¹⁷ Je tedy pravděpodobné, že Chýlkův štáb nebyl vybudován, nebo byl jeho význam zanedbatelný.

Zřejmě nezávisle na Chýlkovi vzniká ve Frýdku jiný okresní štáb, jenž se od počátku hlásí rovněž k Obráně národa.¹⁸ Jeho organizátorem byl okresní tajemník Národního souručenství Evarist Piřha.¹⁹ Velitelem okresu se stal Vítězslav Albrecht. Skupina se zaměřovala zvláště na převádění osob za hranice protektorátu, což ve Frýdku pomáhal organizovat Jan Beránek.²⁰ Zpravodajství měl na starost i Vladislav Mojžíšek. Je tedy smutnou skutečností, že o této tak podstatné fázi Chýlkova života víme jen málo. Dokud nebudou veřejnosti přístupné některé archiválie, budeme stále tápat ve tmě.²¹ Víme však, že Karel Chýlek nebyl zatčen s první vlnou velitelů ON. Nakonec však asi při nelidských výsleších na gestapu padlo i jeho jméno, a proto byl 25. června 1941 zatčen.²² Nejprve byl vězněn v Ostravě, potom ve Wohlau a nakonec ve Vratislavi, kde dne 17. května 1942 zemřel.

Tak jako byl život Karla Chýlka plný odvahy, byl odvahou zřejmě prodchnut i jeho pohřeb. Jeho ostatky byly totiž převezeny do Dobré, kde byl 22. května pohřben. O týden později byl ve stejné obci pohřben i jiný popravený člen ON, poštovník Alois Pancíř, zbrojář místního velitelství v Ostravici. Kronikář obce Dobré popisuje velký pohřeb, ale neudává, o čí pohřeb jednalo „...pohřební průvod doprovázely ohromné zástupy lidí, což je nutno chápat jako tichou národní manifestaci. – Byl to jeden z největších pohřbů v Dobré. Lid se prostě nebál!“²³

Po osvobození byl Karel Chýlek povýšen se zpětnou platností od 28. 10. 1938 na majora a od 1. května 1942 na podplukovníka in memoriam. Tento akt měl však spíše jen symbolický význam.

Karel Chýlek je mrtev a stopy po jeho existenci pomalu mizí. Hrob byl přenesen na frýdecký hřbitov a tak snad jedinou jeho připomínkou v jeho rodné obci Dobré je jméno na památníku padlým. Na pomníku, kolem něhož projedou denně stovky a tisíce automobilů. Řidiči jej nevnímají a rodáci si jeho existenci ani příliš neuvědomují. Přesto však jsou na něm jména lidí, pro které vlastenectví, odpovědnost, morálka a odvaha nebyly prázdnými slovy. Jsem rád, že jsem mohl čtenářům Těšínska připomenout jednoho z nich.

POZNÁMKY

1 Státní okresní archiv (SOKA) Frýdek-Místek, f. OŠ Dobrá (1804-1953), inv. č. 4, Haupt-Katalog der schulbesuchenden Kinder, s. 133B.

2 Vojenské dějiny Československa, díl II. (1526 – 1918). Praha, Naše vojsko 1986, s. 460.

3 Šedivý, Ivan: Češi, české země a velká válka 1914 – 1914 – 1918, Nakladatelství Lidové noviny 2001, s. 94.

4 Vojenský historický archiv (VHA) Praha, f. Kvalifikační listiny, Chýlek Karel.* 12. 12. 1896.

5 Tamtéž.

6 Tamtéž.

7 Viz: Skýpala, Marek: Mobilizace v roce 1921 u Pěšího pluku 8 „Slezského“ v Českém Těšíně. Těšínsko, č. 3, r. 1999, s. 24 – 26.

- 8 VHA, f. Pěší pluk 8, k. 3, Důvěrné plukovní rozkazy 1921 až 1925, DR 16, 19. 9. 1922.
- 9 VHA, f. Pěší pluk 8, k. 7, Plukovní rozkazy 1928, DR 124, 30. 5. 1928.
- 10 VHA Praha, f. Kvalifikační listiny, Chýlek Karel. * 12. 12. 1896.
- 11 Tamtéž.
- 12 Tamtéž.
- 13 Tamtéž.
- 14 ON = Obrana národa.
- 15 Více: Skýpala, Marek: Obrana národa na Ostravsku. Přerov, Šárka 2002, 164 s.
- 16 Obžalovací spis 8a J 26/41g H 74/42, citováno podle Stolařík, Ivo: Ostrava, Ostravské nakladatelství 1994, s. 116.
- 17 Obžalovací spis 8a J 26/41g H 74/42, citováno podle: Stolařík, Ivo: c. d. s. 122.
- 18 SÚA, Soutěž SPB, inv. č. 3569/14, Kožuch, Vladislav: Ilegální vojenská organizace Obrana národa, s. 108.
- 19 SOKa Frýdek-Místek, f. SPB Frýdek-Místek, sl. XXI., Obrana národa, s. 42, jako na organizátora odboje na něj vzpomíná i Jan Rýbner, srovnej: SÚA, Soutěž SPB, inv. č. 147/75 – Vzpomínky Jana Rýbnera.
- 20 SOKa Frýdek-Místek, f. SPB Frýdek-Místek, sl. XXI., Obrana národa, s. 42.
- 21 Jedná se o osvědčení o odbojové činnosti, vytvářená na základě § 8 zákona č. 255/1946 sb., která jsou dnes uložena na Ministerstvu obrany ČR a k nimž nemají badatelé z důvodu ochrany osobních údajů přístup.
- 22 SOKa Frýdek-Místek, Pamětní kniha Dobré (1939 – 1955), s. 79B.
- 21 Tamtéž, s. 17.

Větrné mlýnky s turbínou

Jan Doubek

Těrlicko-Kostelec

Větrné mlýnky s turbínou se vyskytují v rámci ČR pouze v oblasti mezi Ostravou, Frýdkem-Místkem a Českým Těšínem. Tyto mlýnky můžeme najít v hojném počtu i v sousedním Polsku v celé podkarpatské oblasti. Jeden mlýnek přenesený v roce 1965 z Ostravska je v obci Korňa v SR.

Každá usedlost původně vlastnila na šrotování obilí ruční rotační mlýnek. Na něm je však práce velmi namáhavá. Proto si od roku cca 1909 začínají hospodáři stavět větrné mlýnky s turbínou, které nahradily mlýnky ruční i malé mlýny otáčivé a neotáčivé. Stavěly se do třicátých let minulého století a v uvedené oblasti jich bylo několik set a sloužily výhradně potřebám jedné usedlosti. Do dnešního dne se jich dochovalo odhadem okolo sedmdesáti v různém stavu. Některé jsou téměř funkční, z někte-

rých zůstala jen turbína nebo naopak pouze části mlecího zařízení. Prvním pokusem zachránit tento typ mlýna bylo před více než 20 lety navržení mlýnku v Těrlicku, Kostelec 89, za kulturní památku. Vyhlášen však nebyl a dnes je již bez větrné turbíny. Jeden z mlýnků byl kompletně převezen do Valašského muzea v Rožnově pod Radhoštěm. Další mlýnek byl rekonstruován a postaven v expozici Muzea Těšínska v Havířově. Zachovaný mlýnek v Tošanovicích, který už měl skončit ve šrotu posloužil jako základ k stavbě repliky v Jindřichovicích pod Smrkem.

Doposud nebylo provedeno žádné zmapování rozšíření tohoto druhu technické památky. Prvním doloženým průzkumem je fotodokumentace kterou pro Muzeum Těšínska provedl v roce 1976 Václav Šedý a do roku 1985

doplňoval František Balon. Zde je fotograficky doložena existence 38 mlýnků. Dalším pokusem je diplomová práce Tomáše Slonka, který pod vedením Doc. Petra Holého z filozofické fakulty Ostravské univerzity popsal třináct těchto mlýnků. Terénním průzkumem autora bylo zatím nalezeno celkem 49 exemplářů. Průzkum oblasti však ještě nelze považovat za ukončený neboť z foto seznamu Muzea Těšínska byly nalezeny pouze čtyři mlýnky. Lze tedy předpokládat, že v terénu se nachází ještě alespoň 20 dalších objektů.

Konstrukce větrného mlýnku s turbínou

Větrný mlýnek se skládá ze tří hlavních částí: větrné turbíny, těla mlýnku a mlecího zařízení.

Větrná turbína vychází z konstrukce typu Eclipse tzn. větrné kolo s pevně uchycenými kovovými lopatkami.³ U malých mlýnků se turbína skládá z celokovového mnohalopátkového kola o průměru dva až tři metry, ozubeného převodu a natáčecího zařízení.

Větrná turbína byla buď průmyslově vyráběna firmou Kunz Hranice, nebo byla vyrobena v místní kovářské dílně⁴ či amatérsky doma. Větrné kolo turbíny je spolu s převodem umístěno na stožárové trubce nebo na příhradovém stožáru. Ozubený převod je tvořen kuželovým soukolím s přímými zuby které přenáší pohyb z vodorovného hřídele větrného kola na svislý hřídel uložený v stožárové trubce. Natáčecí zařízení se nachází v interiéru mlýnku a tvoří ji pákový mechanismus nebo šnekové soukolí, které je připevněno na dolní konec stožárové trubky. Tato končí na nosném trámu pod střechou mlýnku. Směr natočení proti větru je u pákového provedení zajišťován kovovým kolíkem. Ten se vkládá do otvoru v páce a spodním kotouči upevněném na nosném trámu. Šnekový převod je samosvorný, není třeba ho zajišťovat.

Tělo mlýnku tvoří přízemní deštěná stavba s obdélníkovou základnou o rozměrech cca 2,2 x 3 m. Výška stavby se střechou bývá okolo tří metrů. Stavba těla mlýna je složena ze soustavy trámů jež vytvářejí jeho kostru. Mohutnost kostry záleží na tom, zda je to konstrukce nosná tj. turbína je upevněna na stožárové trubce, nebo nenosná v případě, že turbína je na příhradovém stožáru který nese její váhu. Obvodový plášť je sestaven obvykle ze smrkových prken kladených na kostru svisle. Spáry mezi prkny překrývají svislé latě. Proti působení vlhkosti jsou stěny obvykle natřeny olejem, nebo oblepeny dehtovou lepenkou. Do interiéru se vstupuje jedněmi dveřmi, podlaha bývá prknová. Boční stěny jsou

*Těrlicko-Kostelec,
mlecí zařízení*

prolomeny malými zasklenými okny. Sedlová střecha bývá opláštěná prkny a kryta lepenkou nebo plechem. Na některých mlýncích se dochovály plechové korouhvičky s datováním jako symbol výrobní dílny. Např. korouhvička se srpem měsíce byla znakem kovářské dílny Barný v Datyni.

Mlecí zařízení je v zásadě stejné jako u velkých mlýnů, jen v menším provedení. Skládá je ze dvou mlýnských kamenů o průměru okolo 50 cm a výšce běhounu 20 cm a spodku 15 cm. Běhoun je poháněn prostřednictvím železného ložiska tzv. kypřice uchycené na svislé hřídeli. Dolní konec svislé hřídele je uchycen v patním ložisku upevněném v trámové stolici. Součástí trámové stolice je jednoduchý mechanismus, kterým je možno za chodu nadzvedávat běhoun a tím regulovat vzdálenost obou kamenů od

Horní Těrlicko

sebe, tzn. jemnost meliva. Celé mlecí zařízení je možno odpojit pomocí jednoduché šroubové spojky umístěné na svislé hřídeli.

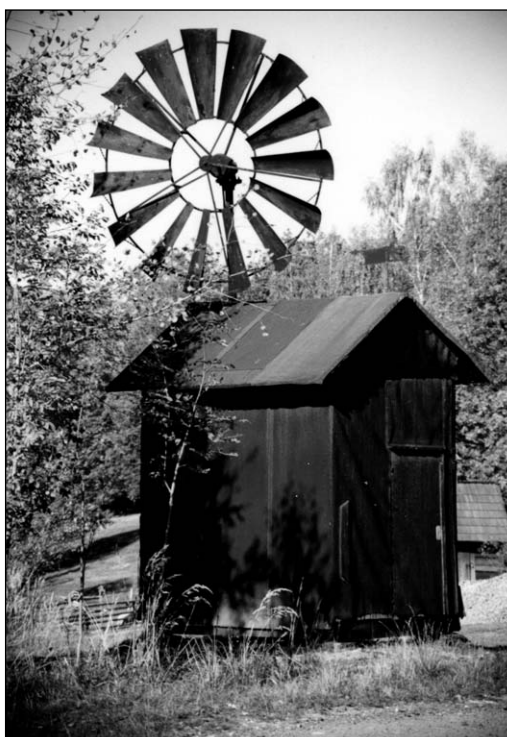
Mlýnské složení je po obvodu i s vrchu kryto plechovým nebo dřevěným lubem. Na něm je umístěna násypka na obilí s pohyblivým dnem tzv. korčákem. Pohyblivé dno je uváděno do kmitavého pohybu váčkou upevněnou na svislé hřídeli. Množství zrna padajícího mezi kameny je možno regulovat změnou sklonu korčáku. Součástí mlecího zařízení je v některých mlýncích moučnice na prosévání meliva.

Moučnice je tvořena sběrnou truhlou, ve které je rotující moučný vysévač tvořený osmistěnným potaženým jemnou tkaninou. Truhlou prochází hřídel hnáný přes kuželové soukolí od svislého hřídele na němž je umístěn moučný vysévač.

Pohybová energie větru roztáčí větrnou turbínu a její vodorovnou hřídel. Přes kuželový převod je poháněna svislá hřídel. Od svislé hřídele je poháněno přes váčku pohyblivé dno násypky, dále horní mlýnský kamen běhoun a přes kuželový převod rotační síto v moučnici. Zrno z násypky přes kmitající korčák padá otvorem v běhounu mezi mlýnské kameny, kde je drceno, rozemíláno a vytlačováno k vnějšímu okraji. Při šrotování vypadává do připravené nádoby. Při mletí na mouku melivo padá do moučnice, kde se prosívá přes jemnou tkaninu osmibokého rotujícího síta. Jemné melivo (mouka) padá do moučnice a hrubší části procházejí na konec síta a vypadávají ven. Tuto část meliva je možno použít jako šrot, nebo ji znovu nasypat do násypky a opakovat mlecí proces.

Mlecí kameny byly obvykle vytesány z pískovce, nebo speciálního sladkovodního křemence, který se k nám dovážel z Francie. Na mlecích plochách kamenů byly vytesány šikmé drážky od středu ke kraji které zlepšovaly mletí a současně umožňovaly chlazení kamenů.⁵

Doba mletí je závislá na síle větru. Při dobrém větru mlýnek sešrotoval 200 kg pšenice, nebo jiného dobře vyschlého obilí za 24 hodin. Na obsluhu větrného mlýnku s turbínou stačil jeden člověk.

Popis vybraných větrných mlýnků s turbínou

Většina nalezených mlýnků se nachází v okresech Karviná a Frýdek-Místek. Mlýnky jsou si velmi podobné. Největší rozdíly jsou v provedení větrné turbíny. Nejčastější jsou turbíny o 15 lopatkách (11x) a 12 lopatkách (10x). Tyto turbíny jsou buď přímo výrobkem firmy KUNZ typ Ajax, nebo jejím napodobením. Například turbíny o 6, 14 a 16 lopatkách vyráběla firma Barný Josef v Datyni. Průměr turbíny je 3 m, menší se vyskytuje pouze u amatérských konstrukcí o počtu lopatek 6 až 10. Rozdíl je i v uchycení turbíny. Devadesát procent mlýnků má turbínu uchycenu na stožárové trubce, zbytek na příhradovém stožáru. Natáčecí zařízení pákové a šnekové se vyskytují prakticky stejně.

U mlecích zařízení jsou rozdíly minimální. Mlýnské kameny mají průměr cca 50 cm a výšky 25 cm běhoun a 11 cm spodek. Luby jsou plechové s dřevěnou konstrukcí. Jen některé mlýnky měly prosévací zařízení.

Těla mlýnků jsou prakticky stejná, od půdorysného rozměru 1,7 x 2,5 m po rozměr 4 x 3 m. Výška stavby se střechou je od 2,5 m po 3,7 m. Střecha je ve většině případů kryta lepenkou nebo plechem.

Pro podrobnější popis jsme vybral jen několik typických představitelů tohoto druhu technické památky. Veřejnosti přístupné jsou pouze mlýnky v Museu Těšínska v Havířově a ve skansenu v Rožnově pod Radhoštěm. Jeden přestavěný mlýnek je v Jindřichovicích pod Smrkem.

Těrlicko-Kostelec 115 okr. Karviná, bez památkové ochrany

Tento nádherně zachovalý mlýnek je dodnes schopen provozu. Naposledy se na něm šrotovalo před 2 lety. Větrná turbína o průměru 3 m má 15 lopatek. Natáčecí zařízení je šnekové. Tělo mlýnku má rozměry 3,09 x 2,31 m a výšku 3,5 m. Mlecí zařízení je standardní, moučnice v mlýnku není ani nebyla. Mlýnek sloužil pouze k šrotování. Mlýnek je ideální pro památkovou ochranu.

Horní Těrlicko 215, okr. Karviná, bez památkové ochrany

Jedná se o typický větrný mlýnek s turbínou., který je v dobrém stavu. Postaven byl ve dvacátých letech minulého století a naposledy mlel před 20 lety. Má turbínu o 12 lopatkách o průměru cca 2,5 m. Stavba má půdorys 2,9 x 2,9 m a výšku 3,5 m. Natáčení turbíny proti větru je pákové - nestandardní. Mlýnské kameny mají průměr 48 cm a výšky 22 a 12 cm. Nádherně zachovaná násypka má rozměr 55 x 47 cm s výškou 35 cm. Moučnice včetně rotujícího síta je dlouhá 1 m.

Mlýn stojí o samotě na louce. Je vhodný pro památkovou ochranu.

Přístupné mlýnky:

Rožnov pod Radhoštěm, okr. Vsetín, bez památkové ochrany

Mlýnek byl do skansenu přenesen kompletní, bez rozebírání v roce 1997 z Albrechtic, okres Karviná. Mlýnek byl postaven 1936 firmou Josef Pavera a bratr z Třanovic. Kovové části stály 1400,- Kč, mlecí kameny dodal pan Szczyrba ze Životic a tesařské práce provedl pan Mrozek z Hradiště u Českého Těšína. Protože se mlýnek nacházel v zátopové oblasti přehrady Těrlicko, byl v roce 1961 přenesen. Od této doby však již nebyl využíván.

Turbína má průměr 3 m a 15 lopatek. Půdorys stavby je 2,1 x 2,9 m a výška 3,8 m. Nyní je mlýnek součástí expozice Valašská dědina Valašského musea v přírodě. Jeho interiér je pro veřejnost nepřístupný.

Havířov Bludovice, okr. Havířov, bez památkové ochrany

Větrný mlýnek s turbínou byl postaven v rámci areálu Musea Těšínska - Kotulova dřevěnka na místě, kde původně stával podobný. Vzhledem k okolní vysoké zástavbě nepohání mlýnek turbína o 15 lopatkách ale elektromotor.

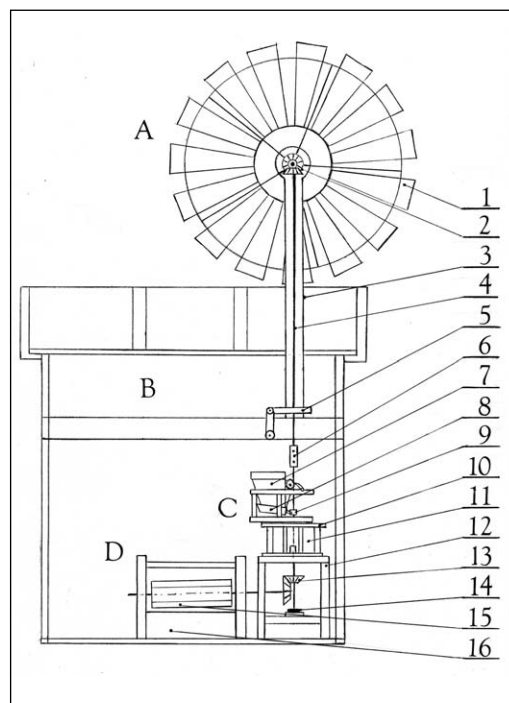
Jindřichovice pod Smrkem, okr. Liberec, bez památkové ochrany

Naprosto jedinečná stavba větrného mlýna či mlýnku vznikla v roce 2002. Jedná se o šikovnou a tvůrčí rekonstrukci větrného mlýnku s turbínou, který původně stál Tošanovicích u Frýdku-Místku od roku 1930. Mlecí zařízení nebylo nainstalováno do původní dřevěné boudy, ale byla postavena jednopodlažní válcová stavba o průměru 3,9 m a výšce 4,2 m krytá šindelovou střechou. Celá stavba je prováděna tradičními technologiemi a je citlivě zasazená do okolní krajiny. Nad střechou byla instalována původní 15-ti lopatková turbína o průměru 2,8 m doplněná však nově o tzv. ploutve tj. dvojité směrové kormidlo které samočinně natáčí turbínu do směru vzdušného proudu. Tato zařízení známe z Ruprechtova nebo z větrných čerpadel. Celková výška objektu včetně turbíny je 7,1 m. Vnitřní prostor je vyplněn mlecím zařízením, časem bude doplněn zařízením na

výrobu elektřiny, převodem na pohon brusky, pily katru či mlátičky. Vnitřní prostor slouží pro výstavu dokumentů o stavbě mlýna a výstavě fotografií všech větrných mlýnů v ČR. Jednodenní provoz mlýna stačí na výrobu mouky na měsíc pro čtyřčlennou rodinu Vlkových.

Celý projekt i realizace jsou dílem manželů Vlkových a občanského sdružení Lunaria, kteří od roku 1999 budují ekologickou vesničku trvale udržitelného života Jitřenka a Muzeum života venkovského obyvatelstva před průmyslovou revolucí. Mlýnek je v současné době jediným větrným mlýnem v Čechách, který je veřejně přístupný. V areálu ekovesničky probíhají i víkendové kurzy lidových řemesel. S využitím nového mlýnku je spojen víkend s názvem „od zrna ke chlebu“.

Popis schématu větrného mlýnku s turbínou:

- A - turbína
- B - tělo mlýnku
- C - mlecí zařízení
- D - moučnice

- 1 - větrné kolo
- 2 - kuželový převod
- 3 - stožárová trubka
- 4 - svislý hřídel
- 5 - nátačecí zařízení
- 6 - šroubová spojka
- 7 - násypka na obilí
- 8 - pohyblivé dno násypky - korčák
- 9 - vačka pohybuje korčákem
- 10 - kryt mlýnského složení - lub
- 11 - mlýnské složení (běhoun a spodek)
- 12 - trámová stolice
- 13 - ozubený převod moučnice
- 14 - patní ložisko
- 15 - osmiboké rotační síto na hřídeli
- 16 - truhla

Soupis nalezených větrných mlýnků s turbínou

okres Karviná:

- 1-7. Albrechtice
- 8-10. Havířov
- 11-18. Těrlicko
- 19. Petřvald

Okres Frýdek-Místek:

- 20-25. Horní Bludovice
- 26. Bruzovičky,
- 27-33. Šenov
- 34-37. Václavovice
- 38-39. Horní Datyně
- 40. Řepiště,
- 41. Koňákov,
- 42-44. Dolní Domaslavice
- 45. Nošovice,

okres Třinec

- 46-48. Třinec

okres Bohumín

- 49. Rychvald U Skučáku
- 50-51. Bohumín

jiné okresy

- 52. Rožnov p. Radhoštěm, okr. Vsetín,
- 53. Jindřichovice pod Smrkem, okr. Liberec,

Slovenská republika

- 53. Korňa, (Šulcovi), rok 1965, okr. Čadca,

POZNÁMKY

- 1 Slonek, Tomáš: Diplomová práce Malé Větrné mlýny na Karvinsku a Frýdecko-Místecku. Ostrava 2000, Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, katedra české literatury, literární vědy a dějin umění.
- 2 Olszanski, Henryk: Chłopskie wiatraki Podkarpacia. Sanok 2000.
- 3 Jaroš, Jiří: Větrné mlýny na Moravě, U větrných mlýnů druhý používaný Halladayův systém má oběžné kolo s dřevěnými lopatkami, které je možno natáčet podle síly větru.

- 4 Např. v Datyních vznikla okolo r. 1911 kovářská dílna Barný Josef, která vyrobila do roku 1933 sedmdesát větrných turbín. Dalším významným stavitelem mlýnků byl pan L. Pavera.
- 5 Štěpán, L., Křivanová, M.: Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách, ARGO 2000, s. 81-94.

Frýdlant ve znamení Umění ohně

(Ohlédnutí za pěti ročníky symposií)

Karel Bogar

*Historická fotka autorů
I. mezinárodního symposia
Frýdlantský umělecký smalt :
Nahoře zleva: J. Gaňa,
K. Bogar, P. Bednář,
B. Baumruková,
U. Zehetbauer.
Dole: E. Kučerová-Lands-
bergrová, M. Cieslar,
Z. Lanzendörferová*

Když se v roce 1999 rozhodla asociace EMAIL ART a Město Frýdlant nad Ostravicí realizovat I. mezinárodní symposium Frýdlantský umělecký smalt, byl to na malé podhorské městečko odvážný pokus. Se sympozii, často efemérními, se roztrhl po revoluci pytel a kde-kdo to chtěl vyzkoušet. Objevily se první pokusy i na Těšínsku. Nebyly také žádné zkušenosti, jen zasutá vzpomínka na první a jediné Symposium mladých sochařů na počest L. Janáčka na Hukvaldech ze začátku sedmdesátých let, které však skončilo z moci úřední po svém prvním ročníku.

Vznik symposia podnítila asociace EMAIL ART, jenž vznikla v roce 1997 jako sdružení umělců z Pobeskydí, kteří měli zájem na uchování jedné z tradičních výrobních technologií - smaltu. Jádrem skupiny byli Petr Bednář, výtvarník a technolog, který měl se smaltem letité zkušenosti a výtvarnice Eva Kučerová-Landsbergrová, která si tuto techniku oblíbila a věnovala ji většinu své dosavadní tvůrčí práce. K nim se přidala šperkárka Barbara Baumruková, která měla zkušenosti se smaltem a dr. Karel Bogar jako teoretik.

Jedním z hlavních úkolů, které si malá skupinka vytyčila, byla totiž potřeba zachránit technologické zisky takřka již dvousetleté smaltářské tradice a vytvořit předpoklady pro její uchování a využití. Najít pro smalt nové realizační prostory hlavně v monumentální tvorbě,

pomoci místním podnikům docenit nové možnosti smaltu, překonat neznalost a nedůvěru architektů k využití smaltu.

Smalt má svou tradici v Pobeskydí již od roku 1836, kdy se začal používat v malé dílně F. E. Leeseho na Pstruží na povrchovou úpravu liti-nového nádobí. Syn zakladatele, inspirován svě-

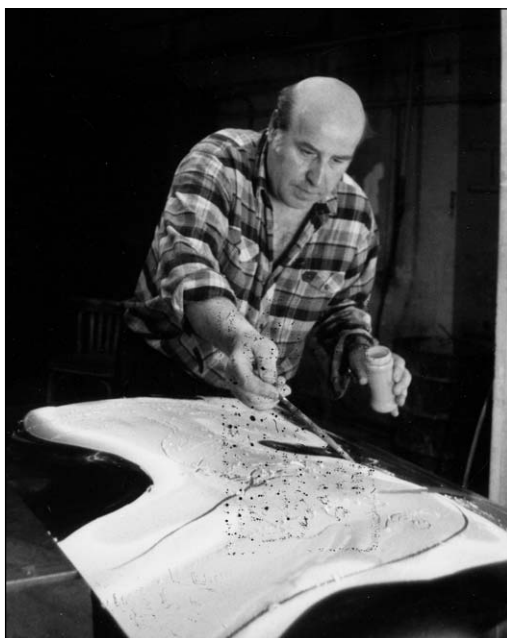

*E. Kučerová a J. Gaňa
si vyměňují zkušenosti*

*Malá improvizovaná výstava
v hale smaltovny*

Petr Bednář při práci

*Práce autorů P. Bednáře
(nahore) J. Gaře (dole)
vpravo vzorníky smaltů*

*Ukázka z výstavy Mezinárodního trienále uměleckého smaltu v Muzeu Beskyd ve Frýdku-Místku
foto archiv Karel Bogar*

tovou výstavou v Paříži, začal se smaltováním plechového nádobí a přestěhoval firmu v roce 1867 do Frýdlantu nad Ostravicí. Úspěšně fungující firmu koupil v roce 1896 Richard Postelberg a ten vedl ji k dalším rozkvětu. Rozšířil technologie, zapojil do návrhů i výtvarníky profesionály a firma v 20. století vyvážela zboží do celého světa. Složitě transformace, kterými prošel náš průmysl 20. století se dotkly i frýdlantského smaltu. Vznikla firma Norma, která doposud existuje a navazuje na staré tradice, Beskyd, kde se se smalem přestalo pracovat a firma Rádlo, která smalt také opustila. Z nových firem ve Frýdlantu nad Ostravicí, která se smaltu věnuje je firma BEFO. s.r.o. Smaltářenské podniky prošly mnoha složitými transformacemi, podstatou však bylo, že se celá řada technologických fint, používaných v malování nádobí postupně vytrácela ve prospěch pouhé úpravy a ochrany povrchu nábytku nebo nádobí. I tam však je smalt postupně vytlačován dalšími technologiemi. Podobné trendy jsou i v zahraničí. Nízkotavitelné smalty - emaily - které mají tisíciletou tradici, se nadále používají v užitém umění a šperkařství, vysokotavitelné smalty jsou však na ústupu a v umělecké tvorbě se používají jen výjimečně. Umění ohně - jak se smaltu poeticky říká, je ohroženo. A to byl právě impuls pro skupinu EMAIL ART a začátek jejího programu.

Cílem bylo konfrontovat zkušenosti frýdlantských výtvarníků, využívajících starých technologií, s postupy a pojetím dalších umělců, kteří již se smalty pracovali nebo k nim mají blízko (např. keramiků) a vytvořit tak konkrétní odrazový můstek pro další využití smaltu. Snahou bylo také prosadit trend skupiny EMAIL ART - který se formoval již před založením asociace, během sedmdesátých let pod pojmem frýdlantská smaltářenská škola - prosadit u smaltu odklon od užitého umění k volné malbě a velkoplošným realizacím pro architekturu.

Pět ročníků symposií v letech 1999 až 2003 je proto základem pro malé ohlédnutí. Neocenitelnou morální i finanční podporou symposia byla účast města a Nadace Českého fondu umění v Praze. Vedle výše zmíněných organizátorů, probíhala technická část symposií za podpory firmy BEFO, s.r.o. Bohumín, v jejíž frýdlantské provozovně se symposium již léta realizuje a firma pro to v rámci provozu vytváří optimální podmínky. Přestávka v letošním roce (2004) byla vynucena stěhováním firmy, výstavbou nové pece a vytvořením pracoviště a výhledově i dílny pro výtvarníky.

Organizačně to bylo vždy setkání a konfrontace prací autorů EMAIL ART a účastníků se

zaměřením na přípravu realizace spíše velkoplošných smaltů pro architekturu a interiérový design. Zkoušky probíhaly na začátku setkání na malých formátech, hlavní realizace na středních a podle možností i na velkých formátech. V jednotlivých ročnících byly zkoušeny různé technologické postupy, vedle základní malby, také lití, stříkání, použití šablon atd. Během sympozií se zde vedle organizátorů, kteří tvořili vždy jakýsi inspirační střed akce, se zde vystřídalo doposud patnáct autorů z Česka i zahraničí. Z Rakouska Ulrike Zehetbauer, která se stala členkou EMAIL ART. Ze Slovenska Jaro Gaňa, Helena a Emöke Szilva, Ján Kuchta, Ivan Kasaj, Andrej Haščák. Z našich autorů Veronika Richterová, Eva Pešáková, J.F.Kovář, z Ostravska Zuzana Lanzendörferová, Milan Cieslar, Fedor Gabčan, Alžběta Dirnerová a Antonín Gavlas. Výběr prací z jednotlivých ročníků představuje různé typy přístupu ke smaltu a byl předpokladem pro vznik ucelené sbírky moderního smaltu.

Dnes se nabízí návštěvníkům města i odborníkům v Domě kultury ve Frýdlantu nad Ostravicí celoročně výběr ze sympozií ve stálé expozici Uměleckého smaltu a litiny dokumentující nejen tradice, ale naznačující i možnosti moderního uměleckého smaltu.

Výstavy smaltů a výsledků sympozií vzbudily o smalt velký zájem. Vedle individuálních výstav autorských se skupina a smalty prezentovaly na řadě výstav ve Frýdlantu nad Ostravicí, Frýdku-Místku, Praze, Poděbradech, Českém Těšíně, Krnově, Olomouci, Karvině, Ostravě, Veselí na Moravě, Bielsku-Bialé, Budařoku a dalších místech. Poslední úspěšná výstava Petra Bednáře skončila nedávno

v Galerii CHRISTEL v Limoges, Eva Kučerová-Landsbergrová získala cenu na I. mezinárodním trienále smaltu v Budapešti, kde letos byla vybrána do další kolekce. Její pobyt na mezinárodním sympoziu v Erfurtu měl velký ohlas a přinesl nové kontakty se smaltéry z celého světa.

Sympozium má také poměrně úzkou, doposud plně nevyužitou, návaznost na již tradiční Mezinárodní trienále smaltu pořádaná Muzeem Beskyd ve Frýdku-Místku od roku 1993. Loňského 4. mezinárodní trienále smaltu 2003 v sousedním Frýdku-Místku se zúčastnila většina umělců, kteří prošli frýdlantskými sympozií smaltu. Hlubší propojení aktivit v této oblasti by mohlo být symbolickým završením úsilí nejen skupiny EMAIL ART a města Frýdlantu, ale i regionu, vytvořit z Pobeskydí něco jako francouzské Limoges nebo něco v duchu německého Coburgu.

Podíváme-li se na pět uplynulých ročníků sympozií 1999 - 2003 můžeme říci, že první cíle skupiny EMAIL ART bylo dosaženo. Navázaly se kontakty s Evropou, vznikla základní sbírka. Další čeká na realizaci. Tou by mělo být propojení aktivit v regionu a vytvoření dílny pro výtvarníky, jako předpoklad pro širší využití smaltu než dosud. Chybí také širší spojení smaltérů v rámci republiky, tak je to třeba v Coburgu. Otevřený je stále prostor pro využití smaltu v architektuře, kde se objevily první vlašťovky. Ohlédnutí za jednou z nových aktivit v regionu nám dává naději, že se zde neobjevila jen dočasná akce lokálního charakteru, ale velká příležitost pro originální výtvarnou profilaci regionu. Naděje pro Pobeskydský smalt tedy neumírá!

„Po našem“ v síti internetu

Wiesława Branna

Nesčetné „webové“ stránky v internetové síti nabízejí nepřehledné množství nejrůznějších informací. Zdá se, že neexistuje lidská činnost, která by nebyla v internetové síti nějakým způsobem zachycena. Týká se to rovněž těšínského nářečí, ve kterém je možné najít spoustu různých textů. Zvláštní pozornost si zaslouží slovníky, které vyžadují hodně práce a času během přípravy. Slovníků, které obsahují slezské, nebo těšínské nářečí, jsem v internetu našla několik, a to na českých i polských webových stránkách.

Internetowy Słownik Języka Śląskiego se nachází na www.republikasilesia.com/RS/slownik. Slovník je utříděn do skupin dle počátečních písmen. Je to slovník jednostranný, slezsko-polský, avšak některá slova jsou rovněž přeložena do angličtiny. Obsahuje více než 1000 slov a neustále je doplňován pomocí ankety *Kwestionariusz Wesoły*. Jako přídatek je zde umístěn slovníček čítající 120 slov, který zpracoval a zaslal Krzysiek (Chris) Lepiarczyk z Německa.

Velmi zajímavý slovník vytvořil na svých stránkách Libor Sztemon z Havířova na adrese

www.swb.cz/ls78/ponaszymu.htm. Stránky věnované těšínskému nářečí jsou psané anglicky. Obsahují krátké vysvětlení, kde se tímto nářečím mluví, a mapku území. Je zde uvedena abeceda a její anglická transkripce, a také odborné srovnání výslovnosti některých souhlásek a samohlásek. Jako příklad nářečí jsou zde uvedeny 3 modlitby, několik přísloví a říkanek. Následuje porovnání číslovek v nářečí s českým, polským, slovenským, srbochorvatským, bulharským a běloruským jazykem. Část věnovaná gramatice prezentuje časování v nářečí *być, mjeć, robić* a skloňování slov *chłop, baba, dżeczko*. Slovníková část obsahuje kolem 500 slov v nářečí s českým překladem.

Další slovníky můžeme najít na www.isibrono.cz/~malczyk/slownik.htm. Jejich tvůrcem a správcem je Roman Malczyk původem z Karviné. Stránky obsahují mimo jiné *Aktualizowany słownikzek gwarowy* (aktualizovaný slovník nářečí, čítající více než 1 200 slovíček). Dále se zde nachází „*Słownikzek, do kierego idzie dodować słowka*“, vytvářený pomocí příspěvků od návštěvníků těchto stránek. Bohužel, tato velice zajímavá část je pro čtenáře nepřehledná, a to proto, že příspěvky se slovíčky jsou řazeny dle data připojení, čímž nevzniká abecední seznam slov. Tento příspěvkový slovníček je vytvářen od roku 1998.

Z těchto stránek se pomocí linku dostanete na *Słownikzek gwarowy* Józefa Ondrusze, spisovatele a folkloristy z Darkova, kde je možnost přidávání dalších slovíček, rovněž řazených podle data. Obsahuje zatím kolem 800 slov.

Na www.gornyslask.pl/beranie/ se nachází virtuální *Internetowy słownik gwary śląskiej*, redigovaný Arturem Czesakem, pracovníkem Jagelonské univerzity v Krakově (Katedra dějin jazyka a dialektologie v Institutu polské filologie). Kromě slovníčku obsahuje také dotazník obsahující více než 100 otázek, týkajících se nářečových výrazů a slov.

Dosti obsáhlý, čítající 3 233 slov, je „*slovník ponaszimu*“, který najdeme na stránkách populární gorolgrassové skupiny Blaf (www.blaf.cz) z Hrádku ve Slezsku. Ve vysvětlivkách se uvádí, že z fonetických důvodů je pro tento slovník zvolen polský pravopis. Pro ty, kteří polský pravopis neznají, je zde uveden malý návod ke čtení. Stránky zpracovává Jan Klus, čtenáři mají možnost přidat slova, která zatím ve slovníku chybí.

Vyhodnocení odborného nebo vědeckého zpracování slovníků na internetu je složité. Slovníky obsahují slova, která se zřejmě již v živém nářečí nepoužívají, a jsou čerpána jen ze starších psaných textů, jsou též naprosto nová slova z druhé poloviny 20. století. Uvádím pár příkladů novějších slovíček.

antyna
aptykorka
bazmek
blyndovač

ero
fajercojg
fecić
fetki
cveknyc
cviklistek
cykočki
dupa v kraglu
garažówka

gaziok
gónževka
graniok
gybis
chlama
chłop s kulami
chyrstać
iksňa
karpyntel
kastla
lipsta
magiç
myknyc
na kryja
napolitanka

oskar
pajzel
papalaš
partaj
pařba
pincek
pinkać
pipa
pipcayg
pitafon
pixla
pizdzik, mopel
popravčok
portyrňa
próškoř
pudlica
pukeltaška
pulyr
radionka
rachetlica
rudybana
samograj
ścipikoza
skijovać
šalter
šlauch
šolka
štelówka

anténa
lékárnice
věc, pomůcka
oslepovat protijedoucím vozidlem
letadlo
zapalovač
páchnout
špinavé ponožky
zmáčknout knoflík, přepnout
průvodčí
tlačítka
urážlivý popis jedince
domácí pálenka vyráběná v garáži
plynový sporák
kroužek na klíče
dlažební kostka
umělý chrup
legrace
chlap se vším všudy
surfovat po internetu
něco ve tvaru X
regulační knoflík
karosérie, kryt
snoubenka
magnetofon
posunout, táhnout figurkou
žít bez svatby
oplatka, tatranka
slunce
restaurace nízké kategorie
top manažér
politická strana
nevázaná zábava
malý motocykl
hrát na klavír
baterie
lepící souprava na motocykl
gramofon, magnetofon apod.
plechovka
malý motocykl, mopéd
polepšovna
recepce
feťák
popelnice
aktovka
opilec
rádiovka
vánoční prskavka
sáňkářská dráha
hrací skříň
moped
lyžovat
vypínač
zahradní hadice
miska, šálek, hrnek
domácí lihovina

Kruh Přátel Havířova při Muzeu Těšínska

Radim Prokop a Petr Beck

Bezmála již třináct let vyvíjí od roku 1991 skromnou, nenápadnou, leč velmi užitečnou kulturně-osvětovou a vzdělávací činnost toto dobrovolné sdružení zájemců o regionální historii, vlastivědné poznání a sled politických událostí v rámci těšínského regionu i v širším měřítku Ostravska a kraje. Samotné označení zmíněného zájmového sdružení je sice úzce spjato s prezentací a popularizací nejmladšího našeho města, ale ve skutečnosti sleduje širší zájmy. Účel Kruhu je založen na předpokladu, že má-li si uvedené město postupně utvářet vlastní tradice, vyžaduje to jeho daleko hlubší poznání než se může na první pohled zdát. Příznivcům Havířova přitom ani tak nejde o získání náklonnosti k němu, ačkoliv takový úmysl není vůbec zanedbatelný, ale především o jeho samotné poznání z různých pohledů a v rámci sepětí s územím Těšínska, v němž město leží. Kruh účelově vznikl s nástupem demokratické společnosti při Muzeu Těšínska a nepotřeboval k tomu žádných schvalovacích pokynů.

Náplň činnosti příslušného Kruhu se vykrystalizovala přirozenou formou z obecného zájmu jednotlivců i kolektivu pravidelně se stýkat a vzájemně obohacovat novými poznatky. Vyslovený „postulát“ se ukázal být natolik přitažlivý, že ani s narůstajícím časem nic neztratil na aktuálnosti, která je mu od založení příznačná. Poměrně různorodý kolektiv několika desítek zájemců o danou problematiku se s úplnou samozřejmostí jednou za měsíc ochotně stýká, obvykle s nevšedním očekáváním. Zaslouží si připomenout, že z iniciativy těšínského muzea a některých jeho pracovníků či příznivců, zejména zásluhou Radima Prokopa (čestný předseda od založení), Marie Kaštovské a někdejší ředitelky Muzea Těšínska Věry Tomolové byly učiněny rozhodující kroky, aby zmíněné sdružení mohlo vzniknout. K nim se později připojil Petr Beck spolu s dalšími muzejními pracovníky. Okruh zájemců o činnost Kruhu si získal přízeň veřejnosti nejrozličnějších profesí, hlavně pedagogů, technické inteligence, projekčních institucí, zaměstnanců veřejné správy, umělecké sféry a jiných oborů. Besedy zaujaly i představitele města včetně nynější primátorky Milady Halíkové nebo bývalého náměstka magistrátu Jiřího Slavíka. Díky havířovským expozicím muzejního oddělení

a přitažlivosti Kruhu přátel města se uskutečnila v muzejních zařízeních zasedání kulturní a letopisecké komise. Zveřejňování muzejních informací včetně činnosti příslušného Kruhu v Radničních listech nebo na internetových stránkách města je dobrým příslibem spolupráce mezi Muzeem Těšínska a Magistrátem Havířova.

Exkurze na Dole Michal

Foto Vernerová

Exkurze na Dole Michal

Foto Vernerová

*U hrobu J. E. Ježíška
v Horních Domaslavicích
Foto Petr Beck*

Kromě různých besed staly se důležitou formou vzdělávacích programů vhodně vybrané exkurze za významnými historickými a kulturními památkami, do výrobních provozů průmyslových závodů, muzejních zařízení, městských památkových rezervací, přírodně chráněných území, zanikajících hornických kolonií a archivních institucí. Exkurze se týkaly rovněž přilehlého polského pohraničí Těšínského Slezska. Významným prostředkem k oživení minulosti se staly vzpomínky pamětníků a přímých účastníků důležitých událostí. Vlastními zážitky a osobními postřehy přispěli členové Kruhu též k obohacení muzejní dokumentace, ke zpracování některých historických publikací, k upřesnění původních názvů rybníků v katastrálním území Šumbarku a povodí řeky Lučiny. Za velmi přínosné mohou být považovány doklady a svědectví o způsobu života v bývalých koloniích, představujících nyní již téměř zaniklou formu bydlení a poslední zbytek folklóru v dřívějším průmyslovém osídlení OKR. Zvláštní atmosféru vždy přinášely předvánoční besedy doprovázené zpěvem koled a natáčené na magnetofonový záznam pro muzejní účely a sledované televizi.

Pro malou předvídatost o důležitosti dokumentace vlastivědného kruhu se nepodařilo plně uchovat široký tematický obsah přednášek za celé trvání tohoto sdružení, a v hodnocení jsme zde pouze odkázáni na neúplné záznamy podle ročních plánů činnosti. V prvních letech se hlavní pozornost soustřeďovala na problematiku města v nových demokratických podmínkách a na složitost vývoje v útlumovém období ekonomiky kraje. Postupně se tematika besed ustálila na kombinaci přednášek s exkurzními

formami poznávání Těšínska a celého Ostravska. Převaha starší generace mezi příznivci Kruhu umožňovala využívat v hodnocení události „historické paměti“, zejména v klíčových situacích, k jakým patřilo období Mnichova, pražských vysokoškolských demonstrací za přímého svědectví přednášejícího, dvojí okupace Těšínska, heydrichiáda, Slovenské národní povstání, boje o Duklu, poválečné osidlování pohraničí a okolnosti hromadného přistěhovalectví do Havířova. Hluboký dojem zanechala návštěva míst, která někteří důvěrně znali ze svého mládí nebo z důležitých životních etap: Ostrava s pamětihodnostmi centra, Lanek s muzeem uhelného hornictví, Opavsko s pevnostním pásmem, Hlučínsko se zastřenou minulostí, oblast lašského kulturního vlivu s moravským Betlémem Brušperkem či Frýdkem-Místkem, beskydské podhůří, rázovité pomezí jižního Těšínska s Hřčavou na styku s polským a slovenským příhraničím, kulturní památky Cieszyna a průmyslová oblast Ostravska. Obohacením osobních zážitků byly exkurze do Dolu Michal, významných kulturních zařízení včetně fryštátského zámku, Okresního archivu v Karvině a do provozů některých pivovarů, konkrétně v Nošovicích, Hlučíně a Ostravě. Nelze opomenout ani zájezd do archeologického naleziště v Chotěbuzi. Nezapomenutelný dojem mezi všemi příznivci Kruhu zanechala v intimním prostředí havířovského muzea kolektivní výuka zpěvu staré slezské hymny „Slezsko, vlasti milovaná“ pod vedením čtyřicetiletého sbormistra pana Svrčiny, jinak lidového výtvarníka a celoživotního pracovníka v hornictví.

K doplnění bohatých aktivit činnost vlastivědného sdružení nelze opomenout každoroční výlety do Beskyd ve spolupráci s organizací českých turistů, rekreační putování k okolním přehradám, návštěva farnosti v Dolních Domaslavicích, zájezd do Sedliště, Věřňovic a jiných přitažlivých lokalit Těšínska. Někteří členové Kruhu se rovněž podílejí na publikační a vědecko-výzkumné činnosti, na letopisectví hasičských sborů a další společensky užitečné práci.

A na závěr si zaslouží ještě připomenout jeden fakt, že zakládá-li se účel každého muzea na třech neodmyslitelných požadavcích, a to selekci, tezauraci a prezentaci sběratelských výsledků, snaží se i vlastivědný kruh v rámci těchto kritérií naplnit posledně jmenovaný účelový nárok ze zcela prostého důvodu, který můžeme vyjádřit touhou po neustálém poznávání všeho, co nás vzdělanostně formuje a zdokonaluje.

Archivy Těšínska se představují

Státní okresní archiv ve Frýdku-Místku

Dnes poprvé se na této stránce představuje okresní archiv. Sídlí ve Frýdku-Místku, kde má už osm let poměrně solidní zázemí v nově postavené budově na Bezručově ulici.

Stavba byla realizována na základě projektu ing. arch. Nového z Brna, přičemž dodatečně byly při stavbě zohledněny i některé připomínky archivářů. Nová archivní budova je, i přes určité drobné nedostatky, nepopiratelným pokrokem oproti podmínkám, v jakých frýdecko-místecký archiv přežíval do poloviny devadesátých let. Plných čtyřicet let neměl archiv vlastní budovu, několikrát se stěhoval, přičemž to většinou bylo z louže do bláta. Posledním útočištěm se mu v letech 1972 až 1996 stal suterén nově postaveného kina Petra Bezruče, což bylo polepšení oproti předchozímu stavu, nicméně život pod potrubím vody a kanalizace měl i své velmi stinné stránky. Kapající voda byla každodenním zpestřením práce archivářů, nevětrané prostory dávaly velké možnosti pro rozvoj plísní a prasklé teplovodní potrubí v roce 1985 způsobilo neplánovanou skartaci některých materiálů.

Ale pojďme už konečně k něčemu veselejšímu. Nová archivní budova byla postavena mezi únorem 1995 a květnem 1996 firmou Zlínstav a.s. v zátopové oblasti několik desítek metrů od koryta řeky Ostravice. V důsledku možného ohrožení vodním živlem jsou depozitáře umístěny od druhého do čtvrtého podlaží. Páté podlaží je ponecháno jako rezerva a přízemí je řešeno hlubokým podloubím a vstupem s přednáškovým a výstavním prostorem. Zde se konají každoroční výstavy instalované ze zajímavého archivního (fotografického a jiného sbírkového) materiálu a sem se zejména během školního roku přicházejí děti a mládež poučit o tom, k čemu slouží okresní archiv. Dozvědí se, že shromažďuje, uchovává, ošetřuje, zpracovává a následně zpřístupňuje badatelům zejména písemné, ale i jiné záznamy, které vzešly z činnosti státních orgánů, obcí a jiných právnických osob i z činnosti fyzických osob působících na území okresu Frýdek-Místek a které vzhledem ke svému dokumentárnímu významu mají trvalou hodnotu – archiválie. Tyto archiválie jsou uloženy v depozitářích při udržování optimální vlhkosti a teploty. V současné době jsou u nás uloženy necelé čtyři kilometry archivního materiálu.

V několika posledních letech se u nás podařilo vybudovat konzervátorskou dílnu, která se už stala nezbytnou součástí archivu. I když je u nás uloženým archiváliím věnována náležitá péče, neustále se, hlavně mezi velmi starými písemnostmi, nacházejí materiály, které je třeba tu ošetřit proti plísní, tu zrestaurovat. Týká se to samozřejmě i archiválií, které jsou do archivu předávány nyní a byly až dosud uskladněny v nevyhovujících podmínkách.

Kromě své hlavní funkce – uchovávání, třídění a zpřístupňování archiválií – se náš archiv podílí i na popularizaci regionální historie. Ať už formou zmiňovaných výstav a přednášek, či v podobě novinových a časopiseckých článků pracovníků archivu. V roce 1999 archiv rovněž začal vydávat svůj vlastní sborník.

Pro veřejnost je důležitá badatelna, umístěná v prvním poschodí. Zájemci o historii regionu zde mohou trávit své pondělky a středy, což jsou úřední dny archivu, kdy k nám lidé chodí s nejrůznějšími dotazy nejen historickými, ale i ryze praktickými, když shánějí doklady například pro vyřízení starobního důchodu a potřebují doložit, že skutečně chodili do té či oné školy. Pro službu badatelům jsou vždy určeni dva pracovníci archivu, kteří návštěvníkům zodpovídají jejich dotazy, vyhledávají žádaný archivní materiál, nebo třeba pořizují kopie různých dokumentů. Jsou to většinou veselí mladí lidé. Takže máte-li zájem o historii a chuť archivně badat, klidně se u nás některé pondělí nebo středu zastavte.

Tomáš Adamec

foto Milan Klega

Adresa: Zemský archiv v Opavě – Státní okresní archiv ve Frýdku-Místku, Bezručova 2145, 738 01 Frýdek-Místek

Tel.: +420 558 432 076, fax: +420 558 431 732, e-mail: podatelna@fm.archives.cz, www.archivfm.applet.cz nebo www.archives.cz/frydek-mistek/

Úřední dny pro veřejnost: pondělí 8 – 17 h, středa 8 – 17 h